

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Година XXIV

Нови Сад, април 1975.

Број 4

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Карло Ковач	Нацрт Закона о облигацијама и уговорима — значајан догађај нашег правног поретка и привредног развоја
Др Стојан Михајловић	Одговорност за штету причињену извором повећане опасности
Спасоје Мићуновић и Веселин Мијушковић	Нека спорна питања одговорности за штете од моторних возила
Иван Иванић	Привилегија несведочења и привилегија ћутања у кривичном поступку
Петар Максимовић	Опорезивање наслеђа и поклона у САП Војводини

ПРАВНА ПРАКСА

Младен Косовац	Из судства
----------------	------------

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

ПРЕГЛЕД ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

Милош Стојановић	Из садржаја часописа
------------------	----------------------

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Година XXIV

Нови Сад, април 1975.

Број 4

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Карло Ковач

професор Више економско-комерцијалне школе у Н. Саду

НАЦРТ ЗАКОНА О ОБЛИГАЦИЈАМА И УГОВОРИМА — ЗНАЧАЈАН ДОГАБАЈ НАШЕГ ПРАВНОГ ПОРЕТКА И ПРИВРЕДНОГ РАЗВОЈА

(Нека размишљања поводом Нацрта Закона о облигацијама и уговорима)

I. УВОД

Југославија ни пре ни после ослобођења није имала јединствено имовинско и привредно законодавство. После ослобођења је настављен дуалитет имовинског и привредног судовања, а да законодавство из тих области није било кодификовано. У административном периоду нашег привређивања — а пре преласка на радничко самоуправљање —, то и није представљало неку битну сметњу да се привредни промет одвија у планираним размерама.

После 1950. године, преласком на радничко самоуправљање, аутономија воље изражена у уговорима које су међусобно склапали субјекти привредног права — предузећа и установе — наметала је потребу да се начело целисходности планских органа замени одређеним стабилнијим правним нормирањем. Због тога је потреба диктирала да се путем одређених правних норми регулише промет добара — бар код субјеката привредног права. Због тога су 1954. године донете Опште узансе за промет робом. Оне су заједно са доцније донетим посебним узансама одиграле значајну улогу у изградњи нашег робноновчаног система и самоуправног друштвеног уређења.

Доследно спровођење самоуправљања и тежња за кореним променама у нашем друштву одразили су се у уставним

амандманима. Идеје изражене у њима нашле су места у Уставу СФРЈ од 1974. г. (Служб. лист СФРЈ, бр. 9, од 21. II 1974). У њима се огледа тежња за деетатизацијом и у преношењу бројних функција које је раније регулисало савезно законодавство на републичке и покрајинске органе. У надлежности федерације је, међутим, задржано оно што је од значаја за нашу целокупну друштвену заједницу. Тако члан 281. Устава, одељак 4. прокламује да федерација преко савезних органа „уређује: основе облигационих односа (општи део облигација) и уговорне и друге облигационе односе у области промета робе и услуга; основне својинско-правне односе; основне односе којима се обезбеђује јединство југословенског тржишта; основне имовинско-правне и друге материјално-правне односе у области поморства, унутрашње и ваздушне пловидбе; ауторско право”.

То је и био разлог да надлежна већа Савезне скупштине 29. III 1974. г. (значи једва месец дана по проглашењу Устава) усвоје предлог за доношење Нацрта Закона о облигацијама и уговорима, те да се јула 1974. г. усвоји текст Нацрта Закона о облигацијама и уговорима као радни материјал.

Посебна поткомисија Заједничке комисије свих већа Савезне скупштине за законе о удруженом раду, основним својинским и облигационим односима усвојила је текст Нацрта Закона о облигацијама и уговорима.

Значајна материја коју овај Нацрт обухвата није била до сада доступна ширем кругу правника практичара, те стога сматрамо да ће бити корисно да се овде изложи систематика Нацрта. Материја је обимна и износи 285 страна, а изложена је у 1120 чланова. Нацрт Закона о облигацијама и уговорима је поделио материју на две књиге, које се деле на делове, одељке, главе и одсеке.

Садржај Нацрта је следећи:

Уводне и основне одредбе

Члан
1 — 8

КЊИГА ПРВА

ОБЛИГАЦИЈЕ

Део први

НАСТАНАК ОБВЕЗА (одељци: уговор, проузроковање штете, стицање без основа, посебни случајеви, пословодство без налога, једнострана изјава воље, вредносни папири)

9 — 236

Део други

ДЕЈСТВА ОБВЕЗА (одељци: повериочева права и дужникове обвезе)

237 — 270

Део трећи ПРЕСТАНАК ОБВЕЗА (одељци: опште правило, испуњење, остали начини престанка обвеза, за- старелост)	Чланови 271 — 373
Део четврти РАЗНЕ ВРСТЕ ОБВЕЗА (одељци: новчане обвезе, обвезе са више предмета, обвезе са више дужни- ка и поверилаца)	374 — 415
Део пети ПРОМЕНА ПОВЕРИОЦА ИЛИ ДУЖНИКА (одељ- ци: уступање тражбине уговором или уговорна цесија, промена дужника)	416 — 433

КЊИГА ДРУГА

УГОВОРИ

Одељак први ПРОДАЈА	434 — 532
Одељак други ПРОДАЈНИ НАЛОГ	533 — 535
Одељак трећи УДРУЖИВАЊА РАДА И СРЕДСТАВА	
— Уговор о заједничком пословању	536 — 550
— Уговор о удруживању средстава	551 — 583
Одељак четврти САРАДЊА У ПОЉОПРИВРЕДИ	584 — 603
Одељак пети ЗАЈАМ	604 — 613
Одељак шести ПОКЛОН	614 — 620
Одељак седми ЗАКУП	621 — 659
Одељак осми ПОСЛУГА	660 — 672
Одељак девети УГОВОР О ДЕЛУ	673 — 704
Одељак десети УГОВОР О ГРАБЕЊУ	705 — 717
Одељак једанаести ПРЕВОЗ	718 — 755
Одељак дванаести ИЗДАЊЕ (Накладни уговор)	756 — 783

Одељак тринаести ЛИЦЕНЦА	Чланови 784 — 808
Одељак четрнаести ОСТАВА	809 — 827
Одељак петнаести УГОВОР О УСКЛАДИШТЕЊУ	828 — 844
Одељак шеснаести НАЛОГ	845 — 866
Одељак седамнаести КОМИСИОН	867 — 885
Одељак осамнаести АГЕНЦИЈА	886 — 909
Одељак деветнаести ПОСРЕДОВАЊЕ	910 — 923
Одељак двадесети ОТПРЕМАЊЕ (ШПЕДИЦИЈА)	924 — 943
Одељак двадесет први ОСИГУРАЊЕ	944 — 1015
Одељак двадесет други ДОЖИВОТНА РЕНТА	1016 — 1028
Одељак двадесет трећи ЗАЛОГА	1029 — 1058
Одељак двадесет четврти ЈЕМСТВО	1059 — 1081
Одељак двадесет пети КРЕДИТНИ НАЛОГ	1082 — 1086
Одељак двадесет шести ТЕКУЋИ РАЧУН	1087 — 1095
Одељак двадесет седми УПУЋИВАЊЕ (АСИГНАЦИЈА)	1096 — 1110
Одељак двадесет осми ПОРАВЊАЊЕ	1111 — 1120

II. КОНЦЕПЦИЈЕ НАЦРТА

Уз Нацрт (као радни материјал) дате су основне и полазне концепције (које је приредио др Врлета Круљ у сарадњи са Јосипом Студином, др Миланом Бокићем и Ратомиром Слијепчевићем). Ове основне полазне концепције садрже без детаљног образложења сумарне оцене као и анализу Нацрта. Та се излагања састоје у следећем:

1) Пошто су изнети разлози за кодификацију облигационог права у друштву чије основне карактеристике одређује нови

Устав из 1974. године, истиче се да су Опште узансе за промет робом (донете две деценије пре новог Устава) имале задатак да се у новим условима и периоду радничког самоуправљања попуни једна празнина у регулисању односа у домену уговарања, без претензије на кодификацију. Састављачи Нацрта сматрају да је друштвени значај уговора и облигационог права у целини повећан у нашој средини, где основна организација удруженог рада као правно лице може закључивати са трећим лицима уговоре о промету робе и услуга, чиме је повећан друштвени значај и улога уговора и облигационог права уопште „као инструмента помоћу кога се може реализовати и оживотворити самоуправни продукциони однос” и даље „тима облигационо право постаје важан усмеравајући чинилац развитака, инструмент социјалистичког усмеравања сада већ веома проширене правно релевантне воље организација удруженог рада”.

2) Износи се да је преовладало мишљење да се уклони дуалитет у облигационом праву код нас и да се целокупно облигационо право третира јединствено, због бројних „принципијелних и правно-техничких разлога”, па да Закон буде примењен како на облигационо-правне, тако и на привредно-правне односе уз „извесна одступања где природа односа то захтева”.

3) У Нацрту је прихваћен начелно принцип слободе уговарања, али не у апсолутном смислу, него тако да „слобода уговарања мора бити испуњена социјалистичком садржином, тј. мора бити социјалистички усмерена”. То практично значи да се у нас слобода уговарања ограничава моралним правилима самоуправног социјалистичког друштва, те когентним прописима закона и Устава. Занемаривање предњег имало би за последицу ништавност уговора. Сем тога не допушта се злоупотреба права, тј. коришћење својих овлашћења да би се наносила штета другом. Начело савесности и поштења изискује да странке поступају једна према другој лојално, те да се односи у овом домену регулишу одређеним диспозитивним нормама.

4) Исто тако Нацрт стоји на становишту да се пре свега задата реч мора поштовати, те да начело *pacta sunt servanda* има пуну примену. Не занемарује се ни начело *jus est ars boni et aequi*. Суд има овлашћење да интервенише ако би ригорозном применом уговора једна странка била без своје кривице доведена у тежак положај. Суд је овлашћен да ублажи прекомерну уговорну казну или капару и уопште несразмерну престацију, претерано високу провизију комисионара итд. Такође, начело хуманости а не ригорозности долази до изражаја и у одељку о накнади штете.

5) Нацрт усваја начело *еквивалентности* међусобних чинидби. Иако је немогућа апсолутна примена овог начела, јер се оно сукобљава са начелом *pacta sunt servanda*, настоји се у Нацрту да не дође до битног нарушавања равнотеже престација. У том циљу се прихвата примена клаузуле *rebus sic stantibus*, јер се даје могућност ревизије уговора због промењених околности. Уводи се институција „оштећења преко половине” одно-

сно „очигледне несразмере“ давања — те је то разлог за поништај уговора не само у односима међу физичким лицима него и између ООУР, а што је прилична новост у нас.

6) У Нацрту је усвојено и начело потребе брижљивости при извршењу обавеза. Прихвата се дакле постулат да се од сваког тражи „пажња брижљивог и уредног човека“ (*diligentia boni patri familias*), с тим да се од оних који се у виду сталне делатности баве привредним пословима тражи појачана брижљивост — пажња доброг привредника. Нацрт предвиђа могућност преузимања и пооштрене одговорности (свакако имајући у виду начела социјалистичког морала). Но, одговорност се може избећи у случају постојања неизбежних препрека.

7) У погледу деликтне одговорности прихваћено је начело субјективне одговорности према којем одговара онај ко је намерно или услед непажње скривио штету. Но поред ове усвојено је паралелно с њим и начело објективне одговорности за штету од ствари или погона од којих може за околину настати повећана опасност. Третира се и питање одговорности ООУР-а за штете проузроковане по њиховим радницима на до-некле другачији начин но што је то до сада био случај. Нацрт предвиђа и неке нове видове вануговорне одговорности.

Вредно је поменути супсидијарну одговорност друштвено-политичке заједнице за штету која задеси грађанина (телесна повреда или смрт) услед акта терора и насиља приликом манифестација и јавних демонстрација. Одговорност организатора јавних приредби је слична. Новост је и то да без доказивања да ли штета постоји могу путници у јавном превозу поставити захтев за накнаду штете предвиђене у Закону у случају да дође до закашњења преко границе утврђене законом.

8) Нацрт такође прихвата и установу неимовинске штете, која је на Западу стекла право грађанства. Ову установу СССР и источноевропске социјалистичке земље (сем Пољске и Бугарске) не прихватају са мотивацијом да се психичка патња и бол не могу комерцијализовати ни изразити у новцу. После ослобођења ова установа ни код нас није била прихваћена. Но доцније је преовладало мишљење да, иако се новцем бол не може надокнадити, ипак се патња може ублажити. Основне полазне концепције Нацрта констатују да „накнада неимовинске штете одговара правном осећању наших људи и правном поретку социјалистичког друштвеног уређења, јер је засновано на хуманим основама“. Ако судови неимовинску штету досуђују само у нарочито оправданим случајевима, ова установа неће моћи бити злоупотребљена.

9) Нацрт прихвата начело монетарног номинализма прихваћеног у свим правним системима. Ово се начело своди на то да се дужник ослобађа обавезе ако о доспелости дуга исплати онај број новчаних јединица на који његова обавеза гласи, без обзира да ли је њихова куповна моћ у међувремену порасла или опала. С обзиром да имамо намеру да управо о овом пи-

тању дискутујемо мало подробније, нећемо се са овим проблемом бавити овде у ширим размерама.

10) Нацрт усваја принцип концентрације облигационих уговора те их дели на три категорије:

а) На групу именованих (класичних) уговора као што су купопродаја, зајам, закуп, уговор о делу, јемство, остава итд.

б) На уговоре који су се формирали у развијеном промету робе и услуга као што су: уговор о грађењу, уговор о превозу, о ускладиштењу, о комисиону, о посредовању, о осигурању, о лиценци итд.

в) На уговоре који су настали из удруживања рада и средстава у нас, а то су: уговор о заједничком пословању, уговор о удруживању средстава и уговор о сарадњи у пољопривреди.

С обзиром да самоуправни споразуми у пракси још нису добили своју потпуну правну физиономију са становишта облигационог права, Нацрт их није обухватио. Осим тога имало се у виду да ће поједине видове самоуправних споразума регулисати посебан закон.

III. ПРИМЕДБЕ НА НАЦРТ ЗАКОНА О ОБЛИГАЦИЈАМА И УГОВОРИМА

Шира правничка јавност није имала прилике да сам текст Нацрта до сада упозна и да га продискутује. Колико нам је познато овај је Нацрт разматран само на скупу Друштва правника у привреди у Београду у просторијама Привредне коморе Србије дана 9. јануара 1975. године, о чему је објављено саопштење у часопису *Привреда и право*, бројеви 1 и 2 из 1975. године од стране мр Петра Кларића.

У саопштењу је речено да је време за проучавање текста Нацрта било кратко, али је расправа о њему ипак била веома жива и садржајна. Време од само једног дана колико је било предвиђено за дискусију тако обилне материје било је недовољно да се свеобухватније третира ова проблематика. Упркос тога дискусија је била веома жива. У поменутом чланку, односно приказу, систематизоване су примедбе са поменутог скупа. Примедбе су се односиле како на питање потребе доношења Закона у овом облику, тако и на његов обим и распоред садржаја. Тако је истакнуто да је Нацрт сувише класичан по својој композицији и да ни у 1120 чланова није обухватио сву материју. Подвргнут је критици сам назив Закона, те је указано да он није у складу са тачком 4. члана 281. Устава СФРЈ. Указано је на извесне терминолошке нетачности, надаље да се уговорна и вануговорна одговорност треба да третирају другачије, сем тога да је Нацрт несистематичан, да су поједини институти нејасни и разбацани. Надаље, да извесне институције нпр. јемство и асигнација треба да нађу своје место у општем делу Нацрта, те да није погодно да се утврђује висина каматне стопе у Закону, јер је то подложно честим променама, па да би било при-

хватљивије да се то питање уреди друштвеним договором. Критиковано је да се институт „општећења преко половине” прихвати као опште правило облигационог права, јер би то могло имати за последицу озбиљно угрожавање ауторитета уговора међу субјектима привредног права итд.

Свака од наведених примедаба је значајна и заслужује да се о њој дискутује, но димензије овог чланка то онемогућују.

Намера нам је да (као што је истакнуто раније код третирања проблема монетарног номинализма) осмотримо опште одредбе одељка првог (новчане обавезе) дела четвртог (разне врсте обавеза) књиге прве — облигације, а која партија је обухваћена у члановима 374—378 Нацрта и носи назив Начело монетарног номинализма.

Ово регулишу цитирани чланови у којима се изриче да у случају да обавеза има за предмет своту новца, дужник је дужан да исплати исти број новчаних јединица без обзира на то да ли је њихова куповна моћ у међувремену порасла или опала, изузев ако закон наређује што друго (члан 374. Нацрта). Овај принцип је прихваћен у свим правним системима и практично значи да повериоца погађа „ризик девалвације или депресијације новца” и да „ризик ревалвације или апресијације сноси дужник” (тачка 9. основних полазних концепција Нацрта).

Ништавна је одредба уговора да се износ обавезе у домаћем новцу веже за промену вредности злата (златна клаузула) или неког страног новца (валутна клаузула). Ове тзв. заштитне клаузуле су апсолутно забрањене, док је тзв. индексна клаузула (којом се вредност обавезе у домаћем новцу везује за промену цене добара, робе и услуга) забрањена само по правилу, али је дозвољена ако је изабрани индекс у директној економској вези са предметом обавезе или је таква одредба уговорена ради обезбеђења животног стандарда стране уговорнице (чл. 376. Нацрта). Индексна клаузула је дозвољена ако нема спекулативни карактер и служи заштити животног стандарда. На пример, радник код приватног послодавца уговори свој доходак везан за индекс трошкова животних намирница или занатских услуга (чл. 376. Нацрта).

Код уговора у којима се једна страна обавезује да изради и испоручи одређене предмете дозвољено је уговорити да ће цена зависити од цене материјала и рада као и других елемената који утичу на висину трошкова производње у одређено време на одређеном тржишту. Ово важи нарочито код послова код којих дуже траје процес производње (нпр. грађевинарство, бродоградња итд.), па се путем клизне скале настоје отклонити снажне тржишне осцилације. Ова ограничења важе за обавезе изражене у домаћем новцу. Ако се ради о новчаним обавезама у страниој валути, онда ова ограничења не важе. Овакво двојство правног режима примењено је и код других држава (Француска, СР Немачка, СССР итд.).

IV. НАЧЕЛО МОНЕТАРНОГ НОМИНАЛИЗМА И ПРАВА ПОВЕРИЛАЦА У СЛУЧАЈУ ДУЖНИКОВЕ ТЕЖЊЕ ДА ОДУГОВАЧИ ПЛАЋАЊЕ

Материја коју третирају цитирани чланови Нацрта веома је актуелна у наше доба. Сведоци смо нестабилних односа у привреди који се манифестују нарочито у инфлационим тенденцијама, порасту цена и у снажном опадању вредности куповне моћи новца. Да би се странке обезбедиле несразмерних престација код уговора чије извршење траје дуже или које се морају испунити у будућности, уговарају се обично само по оријентационим ценама, с тим да ће се касније извршити коначни обрачун. Томе се прибегава нарочито у грађевинарству (као што је већ раније истакнуто) због нестабилних цена услуга и материјала. Понекад се изричито и уговара да уговор важи само уз претпоставку да се има у виду клаузула *rebus sic stantibus*, а да ће уговор бити модификован уколико се измене услови извршења.

Наше Опште узансе за промет робом у узанси 55. кажу да ако због изванредних услова испуњење обавезе за једну странку постане претерано отежано, или би јој испуњење обавезе нанело претерано велики губитак, она може тражити да се уговор измени или чак и раскине. Коришћење ове узансе омогућује странкама да се донекле обезбеде од непредвиђених осцилација цена. Иста сврха постиже се код међусобних аранжмана странака да се не предвиђају утврђене цене него да се предвиди коришћење тзв. клизне клаузуле (француски: *échelle glissante*, енглески: *sliding scale*, немачки: *Gleitformel*, италијански: *revisione prezzo*, или *scala mobile*, руски: — у транскрипцији ескалаторнаја аговорка). То значи, да се цена робе која се у будућности има испоручити (поготово ако се ради о инвестиционој опреми) или протувредност услуге која треба да уследи, убудуће утврди у зависности од услова који буду у доба доспелости престације важили на тржишту.

Но проблем са којим се желимо бавити није само у томе. Ради се о следећем: вредност новца у целом свету је прилично нестабилна. Процес обезвређења новца је константна појава. Ова појава је била изгледа позната и у ранијим периодима. То закључујемо по томе да се већ у Римском праву у Дигестама — код Улпиана налазе о томе одређени трагови. Упућујемо на следећи текст: *Qui tardius solvit, minus solvit* (Ulpianus — D. 50, 16, 12, 1). Значи да је већ Улпиан изрекао: ко касније плаћа — плаћа мање, јер користи дуже време туђ новац, а то ни евентуално доцније плаћена камата не може да неутралише. У привредним круговима земаља са прилично константном вредношћу валуте сматра се да није ненормално ако обезвређење новца у дужим временским периодима износи до 5%. Међутим, ако то обезвређење износи много више, онда према тој појави законодавац не може да остане равнодушан.

а) Обавезе које се имају плаћати могу да потекну из разних извора. Тако могу да потичу *ex delicto*, па се тражи накна-

да материјалне или нематеријалне штете. Може се радити о плаћању новчаних обавеза са правног основа зајма, испоручене а неплаћене робе, о потраживањима која потичу од незваног вршења туђих послова (*negotiorum gestio*), из правно неоснованог обogaћења итд. Постоје обавезе у виду давања одређених износа у тачно одређеним временским размацама: плаћање алиментације или друге форме законског издржавања. Постоје случајеви када се тражи издавање одређене ствари или обављање одређене радње, но које је понекад готово немогуће реализовати, те је тужилац дужан да означи алтернативно неки новчани износ уместо престације која се не може реализовати у стварности.

Како пак парнице могу веома дуго трајати, како због тешкоћа доказивања релевантних чињеница пред судом, тако и због могућности улагања понекад оправданих, а често и неоправданих правних лекова, те спорости судова због пренатрпаности — то се често дешава да пробу и године од момента предаје тужбе до постизања правомоћних и извршних пресуда. Не представља неку нарочиту новост да тужени обично добро пробе услед дуготрајног парничења. Досуђени парнични трошкови и интерес ретко могу да обештете повериоца. Злонамерни и не-савесни дужник не само да се користи туђим новцем који обрће и стиче отуда корист, него бива такоређи награђен за свој некоректни поступак тиме што, иако на крају мора да плати, он у ствари плаћа новцем који мање вреди. За то су већ знали и Римљани. Значи, и раније је боље пролазио онај који није журио са измирењем својих обавеза. Но када се ради о таквом рапидном обезвређењу новца какво се данас одиграва — онда законодавац према том проблему не би смео да остане равнодушан. У неким случајевима законодавац заиста и интервенише. То је случај када је то мотивисано социјалним разлозима. Ми-слимо у првом реду на валоризацију пензија. Иста тенденција долази до изражаја и у политици наших банака када повећавају интересну стопу на улоге на штедњу. Но, те мере су недовољне да се спречи обезвређење новца. Довољно је осматрити статистичке показатеље у погледу кретања цена, пораста трошкова живота и смањивања куповне моћи новца.

Заиста, није лако наћи решење, јер није просто утврдити реалну вредност новчане јединице у прошлости, садашњости и у будућности. Долази се до других резултата ако се посматра индекс трошкова живота, до других ако се испитује пораст номиналних личних примања, а до других ако се прати пораст реалних личних примања. Неоспорно је да у свим напред поменутих приликама опада вредност новца, но основ не опада у свим доменима једнаким интензитетом. Другачији је темпо опадања вредности новца са аспекта цена индустријске робе, него у домену пољопривредних производа или неких других услуга. Илустрације ради наводимо статистички показатељ који додуже није нов, али је веома карактеристичан, а који је објављен у листу *Политика* од 28, 29. и 30. новембра 1971 (страна 12).

КОЛИКО ВРЕДИ ДИНАР

1964.	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.	1970.
100	135	165	177	186	200	222
74	100	123	131	138	149	165
61	81	100	107	112	121	134
57	76	94	100	105	114	125
54	72	89	95	100	108	120
50	67	82	88	93	100	111
45	61	74	80	84	90	100

Из предњег је видљиво да је вредност новчане јединице веома променљива, а да је та променљивост константна у том правцу што куповна моћ новца стално опада. То значи да се за исту количину робе или за исту услугу из године у годину мора дати више новчаних јединица, или другим речима да вредност новчане јединице из године у годину опада, а да то опадање никако ни камата не може да неутралише. Из предње шеме је видљиво да је 100 динара 1970. године имало ту куповну моћ колико је 1964. године имала сума од тадашњих 45 динара или нпр. да је 54 динара 1964. године одговарало суми од 100 динара 1968. године.

Упркос свему овом, право прелази ћутке преко те чињенице да динар данас вреди мање него што је вредео пре неколико година. Заправо новчана јединица — динар — има константну непроменљиву вредност; он је непромењен и идентичан самом себи — иако је очигледно да је то само једна фикција. Као последица схватања да је вредност новчане јединице константна, дешава се да неко ко је нпр. тужен пре десет година данас може да исплати своје обавезе са 1/3 или чак 1/5 вредности, ако номинално даје онај број новчаних јединица за које је био тужен.

Јасно нам је да је фикција она тежња да се постигне идеална правда и праведност. Неком неке промене у друштву помогну, а неком дођу главе. Отуда је настала и народна пословица: Ко ме рат, коме брат. После великих друштвених поремећаја: ратова, промена режима итд. долази до великих пертурбација — којом приликом добро пролазе дужници, а лоше повериоци. Најгоре пролазе власници штедних улога чија често годинама мукотрпно стварана имовина губи преко ноћи готово сваку вредност. То су, међутим, случајеви више силе, против којих тешко да се може било шта ефикасно и предузети. У таквим друштвеним катаклизмама, друштвена заједница може додуше из хуманитарних разлога и социјалних побуда настојати да те неправде ублажи (нпр. да за извесна потраживања као што су законска издржавања или ситнији штедни улози примењни повољнији фактор при одређивању замене за нову валуту),

али су то само палијативне мере, којима се не постижу значајнији резултати.

б) Када се, међутим, ради о разрешавању односа и реализовању потраживања у мирно доба, онда, сматрамо, држава не сме да буде индиферентна. Право не би смело да фиктивно сматра да је вредност новчане јединице непромењена, иако је очигледно да то није случај.

Конечно, сваком праву треба да је циљ постизавање праведности. Изрека: *jus est, quod justum est* — не сме да буде потпуно занемарена. Правни поредак и судови ипак не смеју у мирно доба (ратно стање је изузетак) да пасивно и мирно дозволе да поверилац данас буде исплаћен за своје потраживање (чију реализацију је покушао пре рецимо 10 година, али због спорости судског поступка није могао раније да оствари) *истим бројем* новчаних јединица на који је гласио његов захтев у доба подношења његове тужбе. Ово стога јер је статистичким показатељима доказано да се вредност новчане јединице константно смањује.

Није потребно ни да се доказује да досуђени парнични трошкови, као и камате ни издалека не рекомпензирају повериоца за обезвређење које трпи без своје кривице услед смањене куповне моћи, односно обезвређења новчане јединице. Као што друштво по *званичној дужности* настоји да уз помоћ валоризационих коефицијената бар донекле усклади примање пензионера са трошковима живота, то би ваљало како због праведности тако и због стабилности стања у привреди дозволити да странке могу својим договорима да фиксирају вредност својих потраживања *pro futuro*, везујући та потраживања за цену једног одређеног артикла чији промет није ограничен.

Ризици и несразмерност престација ни овде нису искључени, али су значајно смањени. Пошто се ни цене појединих артикала не мењају у истом опсегу и са истим интензитетом, то није извесно у ком ће обиму повериочев захтев бити реализован. Но, како било да било, свакако ће поверилац проћи боље, но да му се досуди само номинални новчани износ потраживања увећан са интересом. Било би можда пожељно да се донесу прописи да су судови дужни да по *званичној дужности* воде рачуна о промењеној вредности новца ако између времена настанка обавезе или покретања тужбе и постизавања извршног наслова прође одређено време (бар неколико година). То би у пракси могло да изгледа овако што би се у диспозитиву судске одлуке изрекло: „Повериочев доказни захтев је 1961. године износио 50 динара, те се дужник обавезује да 1972. године плати као намирење износ од 150 динара”.

Илустрације ради наводимо саопштење из листа *Политика* од 31. марта 1975. године, на страни 4, које је попраћено и илустрацијом. Кратко саопштење гласи: колико новац губи вредност. У саопштењу се наводи да је међу идустрijским нацијама Јапан највише изгубио од куповне моћи своје валуте у раздобљу од 1969. до 1974. године: 2/5 вредности свог националног

новца, односно 40%. У Европи је највише опала куповна моћ енглеске фунте — 37%, затим италијанске лире — 35%, што практично значи да је новац ове две земље сада више од трећине слабији него пет година раније, јер се ради о периоду од 1969—1974. године. У Данској је за исто време новац изгубио 34% од вредности, у Шведској, Холандији и Француској је за то време новац изгубио по 30% од вредности, у Швајцарској 29%, у Аустрији 27%, у САД 26%, а у СР Немачкој 24% своје куповне моћи за ово време. У саопштењу се нажалост не наводе извори откудa је црпљена предња информација.

ЗАКЉУЧАК

Не би било неумесно да законодавац сваке године саопштава коефицијенте валоризације за одређено временско раздобље. Ствар је законодавне технике да ли би валоризациони коефицијент за сва потраживања која се одређене године досуђују био исти или различит према правном основу из којег потраживање потиче, или према висини износа или имајући пред очима неки други критеријум.

Овај предлог је можда сувише смео и нов за наша укорењена схватања о облигационом праву, можда је тиме захваћена једна „табу“ тема. Може се учинити у први мах да би, уколико би се овај предлог усвојио, судови били стављени у незгодан положај, јер би требали да посебно валоризују потраживања, те би то још више оптеретило већ и онако оптерећено судство. На то би се могло одговорити да је за примену валоризационих коефицијената довољно познавање основних рачунских радњи, те да судови при израчунавању парничних трошкова, а особито при одмеравању судских такси и пристојби већ иначе морају да врше увид у одређене шеме и табеларе. Због тога сматрамо да не би представљала неку нарочиту тешкоћу примена валоризационих коефицијената при одређивању броја новчаних јединица које дужник у датом моменту мора да плати повериоцу за потраживања настала у ранијим годинама.

Свесни смо да по нама предложено решење ни издалека не представља неку савршену солуцију, нити да је тим предлогом откривен „камен мудрости“. Ипак, сматрамо да овај предлог може да доведе до праведнијег решења у погледу наплате повериочевих потраживања, но што је то до сада био случај. Сада се занемарује околност да се вредност новца мења у веома знатној мери. Ипак се досуђује и данас само 100 динара за 100 динара из периода од пре 6—7 година када се за износ од 100 динара могло купити 3, 4 па и 5 пута више добара но што се може купити данас. Уз примену валоризационог коефицијента била би та нелогичност ако не отклоњена, а оно бар ублажена. Поред тога — а то сматрамо за најбитније — применом валоризационих коефицијената била би постигнута знатна стабилизација тржишних прилика. Поштовала би се више и уговорна

дисциплина. Када злонамерни дужник не би могао да ужива у резултатима својих некоректних поступака да се такорећи некажњено може служити туђим средствима, вероватно би настојао да на време ликвидира своје обавезе.

Но, то су само претпоставке и питање је да ли би предложена мера у пракси и показала позитивне резултате. Сигурно је да би и израчунавање валоризационих фактора, бар у почетку, представљало извесне тешкоће. Сматрамо, међутим, да би се те тешкоће могле лако пребродити и да би се коначно применом ваљано одређених валоризационих коефицијената на облигације дошло до значајних резултата и у погледу стабилизације прилика на тржишту. Ово своје уверење заснивамо и на интенцији законодавца да се спречи нарушавање јединства тржишта. У ту сврху се доносе и прописи о ревалоризацији средстава удруженог рада. Њима се прописује да се књиговодствена вредност основних средстава и средстава заједничке потрошње морају повремено ускладити са тржишним ценама. Ово је разлог више да сматрамо, ако се морају ревалоризовати како основна средства, тако и средства заједничке потрошње, да се морају ревалоризовати и старија потраживања настала по било ком основу. Не постоје никакви разлози да се стане на пола пута и да се врше ревалоризације само оних вредности које се у књиговодству третирају као основна средства и средства заједничке потрошње, а да се не врши и ревалоризација новчаних потраживања према пословним партнерима. Ревалоризација ових потраживања имаће снажног одјека и у судској пракси, те је то разлог више да се овом питању поклати пуну пажњу.

На основу свега напред изложеног сматрамо да не би било неумесно да се измени члан 374. Нацрта који у предложеној формулацији гласи: „Кад обвеза има за предмет свету новца, дужник је дужан исплатити исти број новчаних јединица без обзира на то да ли је њихова куповна моћ у међувремену порасла или опала, изузев кад закон наређује што друго”.

Место предложене формулације поменути члан могао би гласити: „Суд је овлашћен да на предлог повериоца у случају значајније промене куповне моћи новца на основу слободне оцене (или на основу законом одређених валоризационих коефицијената — односно законом одређених размера) одреди износ који дужник на име своје обавезе има да исплати, имајући у виду и имовинске прилике странака”.

Ова формулација може да изгледа и сувише смела, па чак и неразумна, али је предложена са циљем да се ако не отклони, оно бар ублажи онај несклад у привредном животу који се јавља као последица великих и снажних осцилација у вредности новца.

Евентуалне дискусије о овом законском предлогу на посебно организованим скуповима или путем одговарајућих часописа — у које спада и *Гласник Адвокатске коморе САН Војводине* —, били би свакако пожељни.

Адвокати у чијим се редовима налазе како значајни теоретичари, тако и искусни практичари већ су по свом позиву витално заинтересовани на разрешавању друштвено-економских односа самоуправног друштва, те би њихова мишљења и предлози свакако допринели у значајној мери да материја коју Нацрт Закона о облигацијама и уговорима третира добије адекватну суштину.

Др Стојан Михајловић, адвокат у Зрењанину

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ ПРИЧИЊЕНУ ИЗВОРОМ ПОВЕЋАНЕ ОПАСНОСТИ

Нацрт Закона о облигацијама и уговорима¹ усваја паралелну вануговорну одговорност по основу кривице и без обзира на кривицу² и у чл. 120. наводи:

1. Ко другом проузрокује штету својом кривицом дужан је накнадити је.

2. За штету од ствари или делатности од којих потиче повећана опасност штете за околину одговара се без обзира на кривицу.

3. За штету без обзира на кривицу одговара се и у другим случајевима предвиђеним законом.

У својој глави VI под насловом „Одговорност за штету причињену извором повећане опасности” Нацрт предлаже одредбе које разрађују одговорност без обзира на кривицу предвиђену у ст. 2. чл. 120, па тако у чл. 144. каже:

Штета настала у вези са опасним стварима односно опасном делатношћу сматра се да потиче од те ствари односно делатности, изузев ако се докаже да оне нису биле узрок штете.

У чл. 145. ст. 1. одређује одговорно лице:

За штету од опасне ствари одговара њен имаоник, а за штету од опасне делатности одговара лице које се њом бави.

Оваква концепција Нацрта одступа од концепције одговорности за опасне ствари како је то формулисао проф. М. Константиновић у свом делу: *Облигације и уговори — Скица за Законик о облигацијама и уговорима*, а које дело је послужило као основ Нацрта, како то аутори „Основних полазних концеп-

¹ Надлежна већа Савезне скупштине усвојила су 29. марта 1974. године Предлог за доношење Закона о облигацијама и уговорима и сагласно усвојеној концепцији Посебна поткомисија Заједничке комисије свих већа Савезне скупштине за законе о удруженом раду, основним својинским и облигационим односима, усвојила је текст Нацрта Закона о облигацијама и уговорима (као радни материјал), који је предат на дискусију.

² Предговор овом Нацрту под насловом „Основне полазне концепције”, стр. 9.

ција” истичу,³ а поред тога има и других измена и допуна у односу на Скице.

Исто тако ова концепција Нацрта није у складу са владајућим становиштем у судској пракси и правној теорији, па је због тога оправдано посветити потребну пажњу и потражити разлоге таквом одступању.

*
**

Послератни развој југословенске судске праксе несумњиво показује да је коначно прихваћен појам опасне ствари, а да се појмови опасне делатности и опасног погона све ређе користе као самостални и ограничавају се на случајеве штете настале у вези са функционисањем и приликом употребе и других делатности са опасним стварима. Појмови ствари и оруђа са повећаном опасношћу потпуно су напуштени, док се појам извора повећане опасности никада није ни прихватио.

Наиме, у првим годинама после ослобођења пред судове се поставио проблем одговорности за штете које су проузроковале железнице, трамваји, моторна возила, електрична струја и томе слично и заузето је становиште да у таквим случајевима треба применити начело објективне одговорности.

Тако је Врховни суд НР Хрватске одлучио да „Железничка и трамвајска предузећа одговарају без обзира на кривњу за штете, које се догађају при обављању њихова саобраћаја”, односно да „предузеће које је власник аутомобила, одговара по принципу каузе”.⁴

Врховни суд ФНРЈ, под утицајем совјетског права,⁵ образлаже да постоји објективна одговорност „када је штета проузрокована оруђем које собом, под условима редовно-правно допуштене и социјално корисне употребе, ствара повишену опасност за околину” односно „пракса судова усвојила је правило, према коме предузећа, удружења и лица чија делатност ствара повишену опасност по околину, одговарају за штету која је услед тога настала, уколико не докажу да је штета наступила вишом силом или кривицом самог оштећеног”.⁶

Врховни суд НР Србије у случају погибије од електричне струје објективну одговорност образлаже тако што наводи да је рудник предузеће са опасним погоном.⁷

И одлуке осталих врховних судова образлажу објективну одговорност на овакав начин.

³ Стр. 14.

⁴ Пресуде Г. 291/46. и Гж. 921/47. које цитира М. Вуковић: Обвезно право књ. I, 1956, стр. 187.

⁵ Тако и М. Вуковић, *op. cit.*, стр. 184, и Љ. Милошевић: Облигационо право, 1966, стр. 144. Упоредити Агарков-Генкин: Совјетско грађанско право, књ. I, 1948, превода, стр. 441.

⁶ Гж. 11/47. и Гж. 25/48. које цитира М. Константиновић: Облигационо право — скрипте 1959, стр. 112. и 113.

⁷ Гж. 622/49. објављено у Збирци одлука Врховног суда 1945—1952, стр. 141.

Међутим, Преднацрт Закона о накнади штете из 1951. године, чији је аутор проф. М. Константиновић, даје дефиницију опасних ствари и објективне одговорности за штете које оне проузрокују и на тај начин ствара основ за оригинални југословенски појам опасне ствари и обим објективне одговорности и судска пракса се све више опредељује за исти дајући при том свој значајни допринос. Та дефиниција из Преднацрта гласи:

Власник ствари покретних и непокретних, чији положај или употреба, или особине или само постојање представљају извесну опасност за околину, те морају бити надгледане и употребљаване са већом пажњом (опасне ствари), одговарају за штету која потиче од њих.

Штета настала у вези са функционисањем опасне ствари или приликом њене употребе, и уопште штета у чијем је настајању ствар материјално учествовала сматра се да потиче од те ствари, изузев ако се докаже да та ствар није била узрок штете.⁸

Тако се објективна одговорност примењује не само на штете које проузрокују разна саобраћајна средства, машине и постројења које покреће природна и вештачка енергија или које држе и спроводе ту енергију и томе слично, него и на штете настале падом у отвор лифта, у незаштитени подрумски отвор, низ хотелске степенице, низ ограду на трибинама и приликом уласка статиста у импровизовани логор ради снимања масовне сцене.

При том се судска пракса изјашњава у претежном броју случајева да су у питању одређене опасне ствари,⁹ па се даје дефиниција опасних ствари,¹⁰ или се истиче да ствар постаје опасна услед делатности или погона.¹¹

Међутим, у појединим одлукама се наводи како је у питању опасна делатност и ако је очигледно да се ради о употреби ствари¹² или се примењује објективна одговорност на основу

⁸ Цитирано према Б. Базали: Одговорност за штету проузроковану услед повећане опасности — Наша законитост, 7/52, стр. 273.

⁹ Као на пример: железнице, трамваји, разна моторна возила, моторни бродови, авиони, моторне вршалице, разне машине и уређаји, каменолом, рудник, фабрика, градилиште, флаша са сода-водом под притиском, електрицитет и далеководи, топ, пушка, бомба, граната, експлозивна капсула у дечијој играчки, токарски нож, строј за полирање, строј за резање лим, ваљак за асфалт, степениште, свеже гашен креч итд. које пресуде су објављене у Збиркама судских одлука, Библиотеци судске праксе, Гласнику, Правном животу, Нашој законитости и другим издањима, а због ограниченог простора је немогуће све их цитирати.

¹⁰ Пресуде ВС БИХ Гж. 12/56. објављене у Збирци судских одлука, књига I, свеска 1, број 142. ВСС Гж. 1033/57. у ЗСО књига II, свеска 2, број 372, и ВСЈ Рев. 919/63. у Библиотеци ВС Војводине, године 1963, свеска II, страна 17. и друге.

¹¹ Пресуде ВСС Гж. 488/70. у ЗСО књига XVI, свеска 1, број 35, ВСС Гж. 5428/71. у ЗСО књига XVII, свеска 3, број 333. и др.

¹² „Падобран сам по себи није ни опасна ни неопасна ствар. Међутим, употреба падобрана при искакању... Падобранска дјелатност, дакле, сама по себи представља дјелатност са повећаном опасношћу.” Пресуда ВСЈ у ЗСО књ. XVI, св. 4, бр. 470.

правних правила бивших закона о јамчењу и то углавном за моторна возила.¹³

У последње време се појам опасне делатности примењује и у случајевима повреда на раду, а не само у односу на трећа лица.¹⁴

Најзад, у 1971. години, проширена општа седница Врховног суда Југославије, расправљајући о одговорности за штету која је проузрокована на раду, доноси начелно мишљење у којем се, између осталог утврђује:

„Организација удруженог рада одговара раднику за штету која произилази из његове повреде на раду и у случају кад за проузроковање повреде нема њене кривице ни кривице лица за које она одговара, ако је повреда проузрокована опасном ствари или у околностима са повећаном опасношћу”.¹⁵

Појам околности са повећаном опасношћу не може се изједначити са појмовима опасне делатности или опасног погона, јер се они узајамно искључују.

Наиме, околности са повећаном опасношћу постоје само онда када штету није проузроковала опасна ствар које је имаоник, или лице које уместо имаоника одговара, организација удруженог рада у којој је повређени радник удружио свој рад, а опасна делатност или опасни погон постоји онда када је штету проузроковала опасна ствар те организације удруженог рада, па она тада одговара због штете од опасне ствари. Околности са повећаном опасношћу могу да постоје и ако је повреду проузроковала опасна ствар (опасна делатност или опасни погон) неког трећег лица за које организација удруженог рада не одговара, па у том случају повређени радник може да бира да ли ће накнаду штете тражити од организације удруженог рада по том основу или од имаоника, односно лица које уместо имаоника опасне ствари одговара, а могао би да тражи и од обоје јер они њему солидарно одговарају.

Конкретизујући појам рада у околностима са повећаном опасношћу који у контакту са странкама представља основ одговорности, Врховни суд Војводине сматра да је то онај рад који по природи послова представља повећану опасност, као што је рад милиционера у вршењу службене дужности, извршног органа у спровођењу извршења, особља душевне болнице

¹³ Пресуде ВС БиХ Гж. 1006/67. и ВСХ Гж. 2393/67. које су објављене у ЗСО књ. ХІІ, св. 1, бр. 42. и 43.

¹⁴ Нпр. сеча дрва у шуми — ВСХ Гж. 5285/72. објављена у Прегледу судске праксе Наша законитост 74/5, бр. 84, ручно дизање и постављање ваљка — ВСХ Гж. 4595/72, истовар санџука — ВСХ Гж. 2771/72. објављене у Прегледу 73/4, бр. 84, те штета коју претрпи милиционар у служби, ако је радио са опасном ствари или вршио одређену делатност са повећаном опасношћу — пресуда ВСХ Гж. 3831/71. у Прегледу 73/4, стр. 10, те рад ноћног чувара у банци — ВСХ Гж. 4407/72. у Прегледу 74/5, бр. 82. Видети даље о „околностима са повећаном опасношћу”.

¹⁵ Објављено у ЗСО књ. ХVІ, св. 3, стр. 16. и сл.

и слично, док се рад писмоноше на уручењу поште не сматра да се врши у околностима са повећаном опасношћу.¹⁶

С обзиром на ово начелно мишљење очигледно је да се судска пракса коначно определила за појам опасне ствари.

*
**

У правној литератури, нарочито последњих година владајуће је гледиште које прихвата појам опасне ствари,¹⁷ преузимајући дефиницију из Преднацрта¹⁸ или дајући своју,¹⁹ а уколико се користи и појам опасне делатности или погона, истиче се да је појам опасне ствари шири и обухвата их.²⁰ Изузетно се критикује појам опасне ствари као неодређен,²¹ или се мимоилази као да не постоји,²² а врло ретко се употребљава појам извора повећане опасности.²³

Својевремено се проф. М. Константиновић осврнуо на примедбе о неодређености појма опасне ствари и у вези употребе појма делатности које представља повећану опасност за околину, а то и данас стоји, па треба цитирати: „Против употребе овог појма опасне ствари речено је да је он неодређен... Овај приговор, уистини, не умањује вредност појма опасне ствари. Јер, не ради се о прецизном критеријуму, већ о једној гипкој директиви, о ономе што амерички правници називају стандардом, помоћу кога судија треба да врши потребна поређења и у сваком случају да утврди да ли се ради о опасној ствари или не.

¹⁶ Гж. 678/72. објављена у Зборнику судске праксе, бр. 9—10/73. бр. 1001. Тако треба тумачити и одлуке у примедби бр. 14. о служби милиционера и ноћног чувара, јер је појам делатности са повећаном опасношћу у ствари рад у околностима са повећаном опасности. Закон о правима и обавезама радника у удруженом раду (Службени гласник СРС бр. 6/74) у чл. 101. одређује да основна организација одговара раднику за штету и... ако је повреда проузрокована опасном ствари или у делатностима са повећаном опасношћу. Међутим, иако се у правној литератури изједначају делатности и околности ипак се као околност са повећаном опасношћу сматра рад уз употребу електричне енергије, гаса, разних хемикалија, киселине и др. Видети: С. Живковић, судија ВСС, у чланку „О одговорности ООУР за штету коју је радник претрпео на раду или у вези са радом” — Правни живот, 8—9/74, стр. 21.

Ако се упореди ово схватање са одлуком ВСВ поставља се питање неће ли опет доћи до различитих судских одлука па и правне неједнакости радника.

¹⁷ В. Јовановић; Б. Благојевић и С. Царић у дискусији на Симпозијуму о грађанској одговорности 1966, стр. 121, 305. и 329.

¹⁸ Ж. Борђевић: Основи имовинског права, 1959, стр. 166. Љ. Милошевић, ор. cit., стр. 145. Б. Визнер: Грађанско право, 1962, стр. 559. С. Живковић, ор. cit., и др.

¹⁹ А. Гамс: Облигационо и наследно право — допунски материјал, 1962, стр. 49.

²⁰ D. Machiedo: Симпозијум, стр. 50.

²¹ А. Голдштајн: Правни односи предузећа, 1957, стр. 34, и М. Вуковић: Одговорност за штете, 1971, стр. 184.

²² Вердиш: Основе имовинског права, 1971, стр. 310. и сл.

²³ В. Круљ: Симпозијум, стр. 91.

Стога ће неке ствари по својој природи бити увек опасне, друге ће бити опасне због неке своје особине, неке ће то постати тек употребом, а неке положајем који им је дат...," односно: „У ствари, ради се увек о одговорности за опасне ствари. Појам опасне ствари шири је од појма делатности која представља повећану опасност за околину, и он га потпуно обухвата. Јер, практично говорећи, при свакој делатности која ствара повећану опасност за околину ми се служимо стварима, које, ако већ нису опасне по својој природи, постају опасне употребом”.²⁴

У новијој правној литератури истиче се: „Због проширене објективне одговорности и на оне случајеве стварања повећане опасности за околину услјед самог постојања или самог положаја или самих особина опасне ствари, данас више не можемо говорити о тој одговорности као о — одговорности по принципу *causae* због дјелатности са повећаном опасношћу — већ о одговорности по принципу *causae* поводом или у вези са опасним стварима — а то је велика разлика, јер ако прихватимо први назив за објективну одговорност за опасне ствари — таква се одговорност може односити и обухватати само на оне случајеве кад је повећана опасност проузрокована кроз неку дјелатност, активност са опасним стварима, а ако прихватимо други назив бит ће у кругу повећане опасности обухваћени не само ови потоњи случајеви њеног проузроковања кроз неку дјелатност, активност са опасним стварима, него и они остали случајеви кад је повећана опасност за околину проузрокована кроз само постојање или сам положај или саму особину опасне ствари”.²⁵

У Скицама је дата нешто друкчија дефиниција од оне у Преднацрту из 1951. године, тако да она сада у члану 136. гласи:

1. Имаоник ствари, покретних или непокретних, чији положај, или употреба, или особине, или само постојање представља повећану опасност штете за околину (опасне ствари), одговара за штету која потиче од њих.

2. Штета настала у вези са функционисањем опасне ствари, или приликом њене употребе, и уопште штета у чијем је настајању ствар материјално учествовала, сматра се да потиче од те ствари, изузев ако се докаже да та ствар није била узрок штете.

Разлике у дефиницији нису стилистичке него принципијелне природе. Наиме, уместо речи „извесну опасност за околину” стављене су „повећану опасност за околину”, а из текста су изостављене речи „те морају бити надгледане и употребљаване са већом пажњом”.²⁶ Вероватно су томе разлог поједине одлуке највиших судова, посебно у случају повреда на раду, у којима се одговорност предузећа, заправо имаоника опасних ствари, за-

²⁴ Основ одговорности за проузроковану штету, Архив, бр. 3/52, стр. 300.

²⁵ Б. Визнер: Грађанско право, II издање, 1969, стр. 769.

²⁶ Замена појма власника са имаоником овде није битна.

снимала на пропустима у мерама обезбеђења, при чему се тражило да те мере буду и веће него што је то предвиђено ХТЗ и другим законским мерама обезбеђења,²⁷ тако да се практички радило скоро увек о објективној одговорности, а и схватање у правној литератури да одговорност за штете од опасних ствари није увек објективна него и претпостављена кривица.²⁸

*
**

Оригинаалност југословенског појма опасне ствари и обима одговорности за штете које оне проузрокују показује и упоредноправна анализа оних правних система који су несумњиво утицали на послератно југословенско право, а то су француско, аустријско и совјетско право.²⁹

Наиме, Преднацрт Закона о накнади штете из 1951. године полази од резултата развоја француског права у тумачењу одредбе чл. 1384. § 1. Code civil-а о одговорности за штете проузроковане чином ствари које се имају под својим чувањем. У судској пракси и правној теорији истицано је да се ради о кривици због пропуштања обавезе чувања ствари, али су присталице одговорности за опасне ствари сматрале да обавеза чувања може постојати само за ствари које представљају опасност за проузроковање штете. Међутим, судска пракса је примењивала објективну одговорност не само за разна саобраћајна и механичка средства, природне и вештачке енергије, него и за штете које су проузроковали бицикл, ручна колица, рушење стене, пробијање насипа око језера, пад у језеро и низ степенице, склизнуће по тепиху или патосу, саплитање о столицу, жилет испод сапуна, киселина у флаши која је добијена на лутрији, а на чијој је етикети писало да је напуњена вином, па је добитник понудио присутног пријатеља и за повреде од киселине је он одговарао као „чувар“ те ствари, дакле у свим случајевима кад је ствар била творачки узрок штете (*cause génératrice*).

Насупрот тако проширеној објективној одговорности за штету од ствари, аустријско право је путем посебних закона о јамчењу стварало објективну одговорност само за одређене „опасне ствари“ које оне проузрокују погоном, чиме је објективна одговорност ограничена само на одређене случајеве и на погон. Судска пракса и правна теорија су биле принуђене да их путем екстензивног тумачења колико-толико прилагоде потребама животне стварности.

Према чл. 404. Грађанског кодекса РСФСР из 1922. године „лица и предузећа чија је делатност везана са повећаном опас-

²⁷ Пресуда ВСЈ Рев. 1974/60. у ЗСО, књ. V, св. 3, бр. 331. и др. Тако и Ј. Студин: Симпозијум, стр. 295.

²⁸ Нпр. у случају штете од животиња и грађевина, С. Јакшић: Облигационо право, 1960, стр. 350, и сл. М. Вуковић: Обвезно право, књ. I, стр. 225. и сл.

²⁹ Видети детаљније у чланку писца: „Појам опасне ствари“, Гласник, 2/71, где је наведена и литература.

ношћу за околину, као што су: железнице, трамваји, фабрично-индустријска предузећа, трговци запаљивим материјалом, држаоци дивљих животиња, лица која подижу зграде или друга постројења, и томе слично одговарају за штету коју проузрокује извор повећане опасности, ако не докажу да је штета настала услед више силе или услед умишљаја или грубе непажње самог оштећеника”.

У совјетској правној теорији стало се на становиште да таква делатност захтева од оних који је врше нарочиту опрезност. Са тог гледишта делатности се могу поделити у три врсте: тако опасну делатност да само вршење представља кривицу (нпр. чување великих количина експлозивних материја), делатност која сама по себи није толико опасна али се скривљено може проузроковати штета (нпр. лов) и између њих се налази делатност која услед социјалног значаја и корисности не може да се упише у кривицу, али тражи повећану пажњу услед њене опасности за околину, јер је толико компликована да је тешко утврдити кривицу, па зато чл. 404. ГК само из практичних разлога уводи објективну одговорност за штете од извора повећане опасности као изузетак од начела кривице. Лица чија делатност представља повећану опасност за околину по правилу су држаоци тих ствари и уређаја који дају делатности нарочито опасан карактер, али се они погрешно називају држаоцима извора повећане опасности, јер извор повећане опасности није нека ствар већ одређена делатност која се састоји у коришћењу одговарајућих ствари.

Нови Грађански законик РСФСР од 1964. године у чл. 454. даје под насловом „Одговорност за штету проузроковану извором повећане опасности” нешто друкчију дефиницију и каже: „Организације и грађани чија је делатност скопчана са повећаном опасношћу по околину (транспортне организације, индустријска предузећа, градилишта, држаоци аутомобила и сл.) дужни су да надокнаде штету причињену извором повећане опасности, уколико не докажу да је штета настала услед више силе или зле намере оштећеног.”

У новој правној теорији, под изворима повећане опасности подразумевају се објекти (ствари), који су у процесу искоришћавања по сили природе или од човека придодатих својстава, способни да причине штету, без обзира на највећу пажњу и опрезност лица која их употребљавају. Ти објекти (ствари), који представљају изворе повећане опасности, сви су облици техничких средстава чија употреба изискује примену специјалних мера безбедности и која у процесу искоришћавања нису у пуној контроли човека (средства механизованих транспорта, пољопривредне и друге машине, алатије и агрегати, у којим се користи електрична или механичка енергија, експлозивне, отровне, лако запаљиве и радиоактивне ствари, објекти у којима је затворена хемијска и друга енергија), као и дивље животиње. Домаће животиње без обзира на степен непослушности или напраситости не сматрају се извором повећане опасности. Разлике

овог схватања и оног напред изнетог у суштини су незнатне, јер присталице опасне делатности исту увек везују за одређене ствари, а присталице објекта (ствари) исти увек везују за одређену делатност.³⁰

*
**

Из досадашњег излагања произилази да нема никаквог теоријског а још мање практичког оправдања што Нацрт уводи појам извора повећане опасности, који, како је већ речено, никад није прихваћен у судској пракси, а у правној теорији сасвим изузетно, а појам опасне делатности одваја од појма опасне ствари.

С обзиром на место у систему, у наслову дат појам извора повећане опасности представљао би скупни појам који обухвата појмове опасне ствари и опасне делатности, који пак стоје у односу координације, што значи да се њихови садржаји међусобно искључују, што даље значи да опасна делатност постоји само онда када се не употребљава опасна ствар, односно кад она никако није узрок штете, а одговорност за опасну ствар настаје када она проузрокује штету на било који начин, па и употребом.

Могућа је и претпоставка да „ствар или делатност од којих потиче повећана опасност штете за околину” у чл. 120. ст. 2. као и „у вези са опасном ствари односно опасном делатношћу” у чл. 144. Нацрта значе два термина, два назива за исти појам. Али у том случају се појам опасне ствари осиромашује и своди само на употребу или друге делатности са опасном ствари.³¹

Међутим, такви садржаји опасних ствари и опасних делатности су не само у супротности са садржајима које им је дала судска пракса и правна теорија, него и са осталим одредбама у Нацрту. Наиме, сем што се у ст. 1. чл. 145. Нацрта одређује да за опасне ствари одговара имаоник, а за опасне делатности лице које се њом бави, нигде се више не спомиње опасна делатност, већ се увек имају у виду опасне ствари.

Зато је једини логички закључак да се појмови опасне ствари и опасне делатности налазе у односу субординације, што значи да појам опасне делатности улази у појам опасне ствари и да представља само један облик одговорности за опасне ствари када она штету проузрокује функционисањем, употребом или путем неке друге делатности.

Наравно, то никако не значи да се овакво размишљање мора прихватити и да ће бити прихваћено.

Међутим, закони треба да су јасни, одређени и прецизни колико год је то могуће, јер је познато да се у примени права

³⁰ Иоффе и др.: Советское гражданское право, Ленинград, 1971, стр. 378.

³¹ Или ће штета од опасне ствари бити само она која није настала у вези функционисања или приликом употребе, тј. услед опасне делатности.

појављују различита па и супротна схватања која правним практичарима стварају тешкоће, а понекад то може да доведе и до правне несигурности и неједнакости.

Зато је сасвим оправдано задржати у целости чл. 136. Скица, јер он јасно и недвосмислено даје дефиницију опасне ствари и у складу је са осталим одредбама о одговорности за штете од опасних ствари.

Али, не може се мимоићи ни чињеница да се у судској пракси и правној литератури користе и појмови погона опасне ствари (опасни погон) као и делатности са повећаном опасношћу које постоје не само код употребе опасних ствари него и у другим активностима које су у вези са опасном ствари, као на пример истовар, сеча дрвећа у шуми, превоз и томе слично, а такође и у одредбама чл. 150. Нацрта о стављању у промет произведене ствари опасне због недостатка или особине чл. 152. о одговорности за штету од животиња које су поверене на чување или старање одређеним лицима, те чл. 155. о одговорности за пад, бацање или просипање из просторије, што се све може обухватити појмом опасне делатности.

Уколико се жели ово да уважи, онда те појмове треба ставити на место које им по логици и систематици припада, па би у том случају чл. 136. Скице могао да се измени и као чл. 144. Нацрта да гласи:

1. Имаоник ствари, покретних или непокретних, чији положај, или употреба, или особине, или само постојање представљају повећану опасност штете за околину (опасне ствари) одговара за штету која потиче од њих.

2. Штета настала у вези погона опасне ствари или друге делатности са њом, и уопште штета у чијем је настајању ствар материјално учествовала, сматра се да потиче од те ствари, изузев ако се докаже да та ствар није била узрок штете.³²

Сходно овоме требало би изменити и ст. 2. чл. 120. и ст. 1. чл. 145. Нацрта, као и наслов главе VI испуштајући све оно што се односи на делатност и извор повећане опасности.

*
**

Нацрт уноси посебну одредбу о одговорности за пад, бацање или просипање из просторије коју познаје § 1318. ОГЗ и то може да се прихвати, јер се ради о одговорности за штете од опасних ствари. При том Нацрт одговорност везује за држаоца просторија. Чини се да би било доследније и јасније када би се та одговорност везала за имаоника просторије, односно лице које према одредбама Нацрта одговара уместо њега. Зато би чл. 155. Нацрта могао да гласи:

³² Или: Штета настала у вези са функционисањем опасне ствари (опасни погон), или приликом њене употребе (опасна делатност) итд. Или: Штета настала у вези погона опасне ствари, или приликом њене употребе и других делатности са њом, итд.

1. За штету насталу падом, бацањем или просипањем из какве просторије одговара имаоник те просторије.

2. Ако се не може утврдити из које је просторије штета проузрокована, одговарају солидарно имаоци оних просторија за које је несумњиво да је штета настала из једне од њих.

У следећој глави VII под насловом „Посебни случајеви одговорности” у чл. 157. Нацрт одређује одговорност организатора приредби и каже:

1. Организатор окупљања већег броја људи у дворанама, спортским стадионима и сличним местима одговара за штету насталу смрћу или телесном повредом коју неко претрпи услед изванредних околности које у таквим околностима могу настати, као што су гигање маса, лажна узбуна, општи неред и слично.

У ставу 2. се наводи да се у погледу искључења одговорности организатора примењује ст. 2. чл. 156. који гласи:

Ова одговорност настаје само ако не постоји друго одговорно лице према правилима одговорности за штету, или је очигледно да се од тога лица не може остварити накнада.

Такву одговорност судска пракса је већ прихватила у случајевима пада са трибина или приликом уласка статиста у импровизовани логор, о чему је већ било речи. У образложењу тих пресуда наводи се да неорганизована маса може сама по себи да представља опасност за појединце у маси и изван ње, односно да извођење масовне сцене само по себи ствара опасност за статисте.³³

Писац овог чланка је већ раније изнео своје мишљење³⁴ да оваква становишта изазивају дилеме да ли се ради о опасној делатности или масу људи треба прогласити опасном ствари, но да се у ствари ради о погрешној формулацији, јер је у оба случаја у питању ствар — трибина и импровизовани логор — која услед употребе, тј. неорганизованим кретањем масе људи постаје опасна.³⁵

Зато би одговорност требало везати за имаоника опасне ствари, односно лица које уместо њега одговара. Чини се да ст. 2. чл. 157. Нацрта треба изоставити, јер постоје правила о искључењу одговорности и није оправдано у конкретном случају мењати их.

Са тих разлога би требало ову одредбу преместити у гл. VI о одговорности за опасне ствари и она би могла да гласи:

³³ 1. пресуде ВСС Гж. 1735/57. у ЗСО, књ. II, св. 2, бр. 374, и ВСЈ Рев. 1619/63. у ЗСО, књ. VIII, св. 3, бр. 327.

³⁴ Гласник, 3/71, стр. 5. и сл.

³⁵ Ж. Борђевић: Облигационо право — општи део, 1974, стр. 331. и сл. сматра да постоје бројне активности које нису везане за опасне ствари, па као пример наводи разноврсне приредбе које окупљају велики број људи, те их сматра посебном категоријом поред опасних ствари. Али све те приредбе се одржавају на одређеном месту или у објекту и само у том случају може настати одговорност неког лица — организатора или имаоника.

Имаоник дворане, стадиона и других објеката и сличних места где се окупља већи број људи одговара за штету која је настала смрћу или телесном повредом коју неко претрпи услед околности које у таквој ситуацији могу настати, као што је гибање маса, општи неред, лажна узбуна и слично.³⁶

И на крају, треба указати да Нацрт предлага и правила о одговорности у случају судара моторних возила.

Принцип комбинације одговорности по основу кривице и без обзира на кривицу већ је истакнут у правној теорији³⁷ и прихваћен у судској пракси. Међутим, судови су имали прилике да се изјасне и у случају судара моторног возила и железнице, као и моторног возила и коњске запреге.³⁸

Познато је да и друге опасне ствари могу да нанесу штету једна другој или заједно трећем лицу и то не само сударом него и на други начин. Због тога би било логичније да се дају општа правила која ће обухватити све такве случајеве, како се не би за остале случајеве морала ова правила о судару моторних возила примењивати путем аналогije.

Држећи се наведених правила, та одредба одговорности кад штету проузрокују две или више опасних ствари, могла би гласити:

1. Ако у судару или на други начин две или више опасних ствари проузрокују једна другој штету, примењују се правила о одговорности по основу кривице.

2. Ако постоји обострана кривица, сваки имаоник одговара за целокупну штету коју су они претрпели сразмерно степену своје кривице.

3. Ако нема кривице ни до једног, имаоници одговарају подједнако, ако разлози правичности не захтевају нешто друго.

4. За штету коју претрпе трећа лица, имаоници одговарају солидарно.

*
**

Уместо закључка треба рећи да овај чланак нема претензије да даде потпуну анализу овог дела текста Нацрта и коначне одговоре, већ представља само прилог дискусији, па ако подстакне друге правнике, нарочито практичаре, на размишљање и дискусију, испунио је своју сврху.

³⁶ Уосталом, ако је то опасна активност односно делатност, онда то није посебан случај одговорности, па је и онда место те одредбе у глави о одговорности за изворе повећане опасности.

³⁷ М. Константиновић: Облигационо право, стр. 115, и сл.

³⁸ Пресуде ВСЈ Рев. 219/71. у ЗСО, књ. XVI, св. 3, бр. 344, и ВСВ Гж. 1183/72. у Зборнику судске праксе, 11—12/73, бр. 1177.

Спасоје Мићуновић

председник Окружног привредног суда у Титограду

Веселин Мијушковић

председник Републичког већа за прекршаје Црне Горе

НЕКА СПОРНА ПИТАЊА ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТЕ ОД МОТОРНИХ ВОЗИЛА

Порастом броја моторних возила и њиховом све већом употребом сразмјерно се повећао и број саобраћајних несрећа, а отуда и насталих оштећења. Не постоје позитивни прописи који би у цјелини регулисали ову материју, па је судска пракса усмјерена на правна правила бившег Закона о одговорности за штету проузроковану вожњом моторних возила од 1908. године, тзв. аутомобилски закон.

Због схватљиве превазиђености правних правила из наведеног Закона, судска пракса је упућена да проналази адекватнија рјешења користећи при том поједина начела тзв. аутомобилског закона, и то она која одговарају данашњим условима и која су у складу са нашим уставним поретком. Но, као и у области накнаде штете уопште, и код одговорности за штету од моторних возила судска пракса у појединим питањима није заузела јединствен став, а одговори на поједина питања су остали и даље спорни.

Евидентно је да судови јединствено одговарају на питање што се подразумева под опасном ствари уопште, прихватајући гипку директиву Преднацрта закона о накнади штете, односно дефинишући опасну ствар као ствар, покретну или непокретну, чији положај или употреба, особине или само постојање представљају извјесну опасност за околину па морају бити надгледаване и употребљаване са већом пажњом. Да је моторно возило опасна ствар и да његов власник одговара за штету по принципу проузроковања, судска пракса такође није колебљива. За разлику од тога спорни су случајеви одговорности власника моторног возила које је повјерено другом лицу било уз накнаду, из услуге и сл. одговорност власника у случају тзв. „црне вожње“ и противправног одузимања посједа над моторним возилом, терет доказивања чињеница које екскулпирају (ослобађају) каузално одговорну особу, обим накнаде штете и слично.

Тако је спорно:

1. Да ли власник моторног возила одговара за штету коју проузрокује његово возило ако га је предао другом лицу на употребу. У том случају се питање практично своди на неколико ситуација. Прва од њих би била:

а) Предаја моторног возила другом на једнократну употребу из услуге.

Преовладава схватање да је власник моторног возила и даље објективно одговоран за штету коју проузрокује моторно возило, док је било повјерено другом лицу на једнократну употребу. Власник у том случају одговара солидарно са лицем коме је повјерено возило. Међутим, не мали број мишљења отклања одговорност власника моторног возила за штету у случајевима добротине или пријатељске предаје моторног возила другом лицу на краћу употребу. Према овој групи мишљења за штету у наведеној ситуацији умјесто власника одговара лице коме је моторно возило повјерено из услуге.

б) Предаја моторног возила на послугу.

Запажено је у једном спору за накнаду штете да је послугопримац, а не власник моторног возила обавезан да накнади штету по основу објективне одговорности, а такво становиште се заснива и брани тиме да је власник моторног возила на основу чврстог уговорног односа престао бити господар возила (тзв. предузетник погона), па умјесто њега одговара послугопримац. Могуће је бранити и прихватити ово схватање које се иначе често среће у судској пракси.

в) Предаја моторног возила у закуп.

Преовладава схватање да је закупац одговоран за штету проузроковану моторним возилом умјесто власника, изузев ако власник дијели корист са закупцем. У том случају и закупац и власник моторног возила одговарају солидарно за проузроковану штету по принципу објективне одговорности, док би искључиво власник моторног возила, а не закупац одговарао за штету проузроковану трећим лицима услед тога што је возило имало скривене мане на које закупац није упозорен.

г) Предаја моторног возила механичару на оправку.

Предајом моторног возила на оправку механичару овај постаје господар погона, а тиме умјесто власника, по принципу узрочности, овлашћени механичар одговара за штету проузроковану у пробној вожњи. Ипак, уколико је возило предато на поправак механичару без дозволе за вођење механичарског заната или предузећу које није овлашћено да оправља моторна возила, власник моторног возила и даље остаје одговоран за штету. Међутим, у пракси се појављују и супротна схватања према којима је и неовлаштени механичар (без дозволе) ипак одговоран за штету, било сам било солидарно са власником моторног возила.

Спорна је одговорност власника моторног возила и у другим случајевима. Тако се поставља питање:

2. Да ли је власник моторног возила одговоран за штету ако је противправно лишен државине моторног возила, односно ако је неко лице, које такође није у радном односу са власником, против његове воље употребило возило (крађа).

Мишљења о одговорности власника за штету у наведеним случајевима су различита.

Према једној групи мишљења која се заснивају на правилу да се власник ослобађа од одговорности само ако докаже да је штетни догађај наступио кривицом оштећеног, кривицом трећег лица, вишом силом или из других разлога који га ослобађају каузалне одговорности; власник моторног возила одговара за штету увијек када нису у питању наведени случајеви па та одговорност постоји и онда када је противправно лишен државине возила. Друга група судских одлука је инспирисана схватањем да код одговора на постављено питање треба имати у виду и примијенити правна правила о објективној одговорности према којима за штете нанијете вожњом моторних возила умјесто власника или господара погона одговара оно лице које у вријеме незгоде располаже моторним возилом прибављеним противправно (крађом), под условом да је власник моторног возила предузео све мјере обезбјеђења возила од крађе.

3. Да ли возач на раду код власника моторног возила одговара за штету проузроковану моторним возилом којег је употребио противно овлаштењу власника, а таква употреба није у вези са испуњењем радних дужности (тзв. „црна вожња”). Ово питање истовремено садржи и питање одговорности власника моторног возила за штету проузроковану „црном вожњом”.

а) У пракси је скоро једнодушно мишљење да возач у сваком случају одговара по принципу кривље за штету проузроковану моторним возилом у власништву лица односно радне организације код које је на раду, ако је употребио моторно возило противно овлаштењу власника, односно корисника таквог возила (рад. организације), а таква употреба нема везе са радом. Постоји, међутим, и схватање које поштрава одговорност радника возача у случају „црне вожње”, изједначајући је са каузалном одговорношћу власника односно корисника возила употребљеног у „црној вожњи”. Они који сматрају да радник возач одговара по принципу кривице јединствено одговарају на питање на кога пада терет доказивања за непостојање кривице сматрајући да тај терет треба преbacити у сваком случају на возача.

б) Одговорност власника моторног возила у случају „црне вожње”.

Из одредбе члана 94. ОЗРО јасно произилази да се искључиво на овом пропису мора заснивати одговорност радне организације за штету коју проузрокује возач моторног возила у процесу рада и да возач одговара са радном организацијом само уколико је починио кривично дјело. Међутим, сложенији су и различитији одговори на питање које садржи одговорност вла-

сника моторног возила у случају „црне вожње“. Ако је штета проузрокована „црном вожњом“, прихватљивије је схватање према коме власник моторног возила одговара у том случају по принципу објективне одговорности. Ако је возач, који је радник власника, односно корисника моторног возила, упркос забране препустио вожњу трећем лицу или ако је возач радник без знања и одобрења употребио возило којим је проузрокована штета, повређена је уговорна дужност, али власнику није одузето располагање моторним возилом објективно противправним дјелом. Само ако је моторно возило одузето објективно противправним дјелом, а не повредом уговорне дужности као код „црне вожње“, власник не би по овом схватању које се све чешће сусреће у пракси, одговарао за проузроковану штету.

4. Одговорност власника моторног возила у случају бесплатног превоза аутомобилом.

Дешава се да лице које је неко услужно примио у свој аутомобил претрпи штету током вожње. Овај случај је дао мјеста многобројним дискусијама. Једни не признају оштећеном право на накнаду штете ни под којим условима тврдећи да је прећутно преузео ризик — примјер аутостопера, док му други дају исто право као и осталим оштећеним којима је проузрокована штета аутомобилом. По трећем схватању оштећеном при бесплатном превозу припада право на накнаду штете коју је приликом вожње претрпио, али под условима редовне одговорности, тј. ако докаже да се штета догодила возачевом кривицом. Пристадице овог схватања додају једну резерву. Ако је бесплатни превоз оштећеника био вршен у интересу шофера или сопственика аутомобила (нпр. сопственик је пошао аутомобилом по љекара), власник аутомобила одговара по правилима одговорности за штету која потиче од аутомобила као опасне ствари. Преовладава мишљење да када је у питању одговорност радне организације, треба примјенити одредбу чл. 94. ОЗРО и у случају бесплатног превоза (ауто-стопер) па и у „црној вожњи“.

5. Одговорност за штету у случају судара аутомобила.

И ово питање даје мјеста различитим дискусијама и мишљењима. Тешкоће долазе отуда што се ради о двије опасне ствари које су проузроковале штету једна другој, односно лицима у возилу или ван њих. Могуће је разграничити и посебно третирати три вида овог проблема.

а) Да ли правити разлику у погледу права на накнаду штете између лица која су се у часу судара налазила у моторном возилу (као што је то чинио аутомобилски закон).

Чешће се сусреће схватање, у иначе нејединственој судској пракси, да не треба правити разлику у погледу права на накнаду штете између лица која се нису налазила у возилу и оних која се налазе у возилу у моменту судара.

б) По којим начелима и основима треба одговорна лица да накнаде штету у случају судара моторних возила. Ради се о међусобној одговорности власника моторних возила и одговорности трећим лицима за проузроковану штету.

Када је у питању одговорност према трећим лицима, чешће је схватање да у случају судара моторних возила одговорна лица накнађују штету по истим начелима и основима по којима се она накнађује када није последица судара. То значи да се према овом схватању враћамо правилима о одговорности за штету проузроковану опасном ствари. Међутим, не ријетко се сусрећу одлуке судова које у сваком случају узимају у обзир и кривицу за судар обавезујући власнике моторних возила да накнаде штету трећим лицима у сразмјери са степеном кривице.

Код питања међусобне одговорности одговорних лица код судара возила у покрету решење је мање компликовано ако је утврђено да је за судар крива једна страна. Тада она сноси како штету коју је сама претрпела тако и штету коју је проузроковала другој страни. Међутим, ако би се утврдило да су обје стране криве, онда свака сноси дио цјелокупне штете сразмјерно кривици, а ако не постоји кривица ни на једној страни онда ће сагласно одговарати за штету проузроковану другој страни.

в) Судар моторних возила у покрету и моторног возила које није у покрету (заустављено је или паркирано) међусобна одговорност и одговорност за штету коју претрпе трећа лица.

У пракси је усвојено правило да моторно возило представља опасну ствар док се налази у погону (мотор ради), што значи да не постоји објективна одговорност — било према трећим лицима било према другом власнику моторног возила — власника моторног возила које није у погону (паркирано је или заустављено). Ако се ради о судару возила које је било у покрету и другог возила које није било у погону, власник возила у покрету одговара за штету према власнику возила које није било у погону по принципу објективне одговорности, а власник паркираног возила по основу кривице, уколико је има. У погледу основа међусобне одговорности власника моторних возила за штету у наведеном случају, мишљења се у пракси не разилазе, то се може рећи и за одговорност власника моторног возила које није у погону, а проузрокује штету трећим лицима. Наиме, мање више је неспорно да власник таквог возила одговара за штету проузроковану трећим лицима по основу кривице.

Спорно је, међутим, да ли у случају судара моторног возила у погону и паркираног возила власници одговарају за штету коју сударом проузрокују трећим лицима солидарно или је њихова одговорност дјелива. По мишљењу које се може успјешно бранити њихова одговорност треба да буде солидарна због тога што је оштећеном тешко доказати степен кривице власника моторног возила које није било у погону.

5. Ослобођење од објективне одговорности.

Лица објективно одговорна за штету од погона моторних возила (управљач који то није по занимању, власник господар погона и противправни држалац) могу се ослободити од ове одговорности само ако докажу да се штетни догађај збио:

1. искључивом кривицом трећег лица, 2. искључивом кривицом самог оштећеног или вишом силом.

Правна правила такозваног аутомобилског закона предвиђала су умјесто више силе „неотклоњив догађај”, али новија судска пракса не употребљава тај појам за који сматра да представља блажи разлог ослобођења од појма више силе, проширујући тако ослобађајуће разлоге на штету оштећеника.

Ако је штета настала само дјелимичном кривицом оштећеног или трећег лица, примјениће се правно правило о подијељеној одговорности, па ће и оштећени захтјев бити само дјелимично основан.

Трећим лицем сматра се само оно лице које није ни оштећеник ни лице које је објективно одговорно за штету од погона моторног возила, нити је запослено код самог погона моторног возила, у сваком случају треће лице није ни радник за кога у смислу Закона о радним односима одговара радна организација. Трећа лица су на примјер саобраћајца, бициклиста, путар и сл. Постоје схватања да би искључиву кривицу трећег лица требало потпуно изоставити као разлог за ослобођење од објективне одговорности, али ово схватање до сада није усвојено у судској пракси.

Под вишом силом подразумијева се узрок који се налази изван ствари и који се није могао предвидјети нити избјећи ни највећом пажњом. Према једној новијој одлуци Врховног суда Југославије виша сила постоји ако се није могла предвидјети нити посљедица избјећи, а штета није настала услед редовне и правилне употребе возила него и из разлога који стоје изван тога.

Занимљивија је новија судска пракса према којој се под вишом силом подразумијева и унесрећење малодобног дјетета или душевно болесног лица, ако нема ничије кривице, дакле ни кривице трећег лица којима су ове особе повјерене на чување, а саобраћајни удес се није могао никако избјећи.

У пракси преовладава и мишљење да случај, тј. догађај за чије наступање нема кривице одређеног лица не дјелује као ослобађајући разлог од каузалне одговорности.

Надаље:

Према чл. 1. тач. 3. и 15. Закона о обавезном осигурању у саобраћају обавезно се осигуравају од одговорности за накнаду штете, причињену трећим лицима корисницима односно сопственицима моторних возила. Међутим, у пракси се показало спорно питање да ли у трећа лица у возилу којим је проузрокована штета спадају брачни друг и дјеца власника, односно сопственика возила. Врховни суд Југославије заузео је становиште да се „трећим лицима у смислу чл. 15. и 23. Закона о обавезном осигурању у саобраћају не сматрају:

а) лице чија је одговорност за штету покривена обавезним осигурањем од одговорности (власник, сувласник, корисник, држалац, овлашћени или неовлашћени возач);

б) брачни друг лица из тачке а) ако у вријеме настанка штетног догађаја између њих постоји заједница живота;

в) блиски сродник (и с њим изједначено лице), лица из тачке а) ако у вријеме настанка штетног догађаја живе у заједничком домаћинству и ако га лице из тачке а) издржава и по закону је дужно да га издржава”.

Врховни суд Србије је јединствен у становишту да под трећим лицем треба сматрати блиске сроднике из напријед цитиране тачке под в).

Што се тиче брачног друга он се не може сматрати неким трећим лицем ако је власник односно сувласник или корисник возила.

Мишљења смо да ставови Врховног суда Југославије нису у складу са поменутиим Законом о обавезном осигурању у саобраћају, јер су трећа лица и она лица која нису у уговорном односу са осигуравачем пошто су странке у закљученом уговору по обавезном осигурању власник, односно корисник моторних возила и Осигуравајући завод.

Ако је власник, односно корисник моторног возила, одговоран за штету причињену његовим возилом трећем лицу, оштећеном ће се урачунати у износ накнаде штете оно што је примио по основу добровољног осигурања због несрећног случаја за које је уплатио премију осигурања власник возила који је скривио штету. Међутим, ако је за штету одговоран власник другог возила онда се износ који је оштећени примио по основу добровољног осигурања од последица несрећног случаја, неће њему рачунати у накнаду неимовинске штете (за бол, страх, унакаженост, смањење опште радне способности и др.).

У погледу одговорности за штету коју проузрокују малољетна лица Врховни суд Југославије је дао следеће начелно мишљење: „и родитељи одговарају за штету, коју својим поступањима нанесе другоме њихово малољетно дијете до навршене седме године живота, без обзира на своју кривицу.

До ослобођења од те одговорности може доћи само ако је штета проузрокована за вријеме док је дијете било повјерено другом лицу иако у том случају постоји одговорност тог лица.

Родитељи одговарају за штету коју својим поступком нанесе другоме њихово малољетно дијете изнад седам година, осим ако докаже, да је штета настала без њихове кривице”.

Међутим, ако је штету претрпјело малољетно лице оно је субјекат права на накнаду штете и њега ће по питању накнаде заступати његов законски заступник — родитељ, односно старатељ.

Пошто су се власник, односно корисник моторног возила, обавезним уговорним осигурањем у смислу чл. 1. и 15. Закона о обавезном осигурању у саобраћају осигурали од одговорности за штету услед смрти, повреде тијела, или здравља неког лица или уништења или оштећења нечије имовине, коју проузрокују при употреби возила — Осигуравајући завод нема право регреса

од осигураника — власника или корисника моторног возила за исплаћену штету. Осигуравајући завод нема право регреса ни према трећем одговорном лицу, ако осигураник односно корисник осигурања то треће лице издржава или са њим живи у заједничком домаћинству или је по Закону одговорно за његове поступке, изузев ако је то треће лице штету намјерно изазвало.

Има мишљења да се у уговору о обавезама осигурања може предвидити да осигуравајући завод не преузима одговорност за штету ако су власник или корисник возила штету при употреби свог возила проузроковали намјерно или крајњом непажњом. У оваквом случају, по нашем мишљењу, не би могла бити искључена права трећих лица на накнаду штете од осигуравајућег завода који је сагласно чл. 1. и 15. Закона о обавезном осигурању у саобраћају преузео одговорност за накнаду штете трећим лицима.

Према члану 15. став 2. Закона о обавезном осигурању произилази да се возило сматра у употреби не само за вријеме вожње већ и за вријеме стајања на путу у току вожње. Обзиром на овакву одредбу обавезно осигурање по поменутом закону не односи се на штету проузроковану моторним возилом, као опасном ствари, када је оно ван коришћења — у гаражи или на мјесту на коме се оставља после завршене вожње (испред стана, у гаражи, паркингу, а такође и када је на оправци у радионици или сервису).

Међутим, приликом пробне вожње на коловозу сматра се да је возило у употреби. Исто тако сматра се да је возило у употреби иако стоји у току вожње дуже или краће вријеме на путу, у току предузете, али недовршене вожње на одређеној релацији. Према томе, може се закључити да од момента пуштања мотора у рад ради употребе у одређеном циљу па док се коначно по завршеној вожњи не остави возило на одређено мјесто, има се сматрати да је возило у употреби.

Спорно је питање да ли су при одређивању износа неимовинске штете, коју треба да исплати и осигуравајући завод као преузималац обавезе одговорности, од значаја у разумним границама и имовинске прилике непосредног оштећеника — власника односно корисника возила. Има схватања да треба узети у обзир у разумним границама имовинске прилике непосредног оштећеника, будући да осигуравајући завод по основу обавезног осигурања преузима ону обавезу непосредног оштећеника коју је он дужан да плати, јер и непосредни извршилац може да буде само тужени па да по исплати накнаде тражи регрес од осигуравајућег завода. Међутим, износи накнаде неимовинске штете како је то већ речено у погледу висине, одређени су критеријум који је зависан од имовинских прилика оштећеног.

Када се ради о грубој немарности, односно непажњи при извршењу штетних радњи у саобраћају моторним возилом, суд има врло деликатан задатак да, с обзиром на све околности сваког конкретног случаја, утврди да ли је возач поступио са

грубом немарношћу односно крајњом непажњом. Он је у сваком случају поступао на тај и такав начин када се при управљању возилом није држао саобраћајних прописа тако да није поступао као сваки иоле пажљив возач.

У судској пракси је заузето становиште да је возач поступао из крајње, грубе немарности, односно непажње када на знак „стоп” при улазу из споредног у главни пут није стао и осмотрио кретање возила, када је ушао на мост или на сужени дио пута, не поштујући предност возила из супротног правца, а исто тако и када је извршио претицање на мјесту гдје је оно забрањено пуном линијом или је ушао у раскрсницу и поред црвеног свијетла, а такође на раскрсници није признавао предност возила које долази са десне стране.

Иван Иванић, заменик јавног тужиоца САП Војводине

ПРИВИЛЕГИЈА НЕСВЕДОЧЕЊА И ПРИВИЛЕГИЈА БУТАЊА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Иако су одредбе из Законика о кривичном поступку (ЗКП) које говоре о овим привилегијама познате и читаоцима дневне штампе, нема сумње да већини читалаца, а не ретко и самим правницима, па чак и онима који непосредно учествују у спровођењу кривичног поступка, прави смисао и суштина ових законских одредаба нису потпуно јасни.

По члану 212. ЗКП ослобођени су од дужности сведочења:

- 1) брачни друг окривљеног,
- 2) сродници окривљеног по крви и правој линији, сродници окривљеног у побочној линији до трећег степена закључно и сродници окривљеног по тазбини до другог степена закључно,
- 3) усвојеник и усвојилац окривљеног, и
- 4) верски исповедник о ономе што му је окривљени исповедио.

Сродници окривљеног у правој линији су: родитељи, деда и баба, прадеда и прабаба, као и деца, унуци и праунуци.

Сродници окривљеног по крви у побочној линији до трећег степена су: рођена браћа и сестре, који су у другом степену сродства, док су њихова деца, то јест братићи и сестрићи окривљеног, као и браћа и сестре родитеља окривљеног, то јест стрицеви, тетке и ујаци, у трећем степену сродства са окривљеним.

Сродници окривљеног по тазбини су: родитељи његовог брачног друга или деца из ранијег брака брачног друга (први степен) и рођена браћа и сестре његовог брачног друга (други степен).

Сви ови сродници окривљеног могу у току целог кривичног поступка слободно одлучивати о томе да ли ће или неће сведочити и сваки службени орган, који учествује у кривичном поступку, дужан је пре почетка испитивања да сваког оваквог сродника упозори да није дужан да сведочи.

Овакви сведоци могу на пример у претходном поступку код истражног судије након упозорења да изјаве да хоће да сведоче и да даду свој сведочки исказ у записник, а да после тога на

главном претресу, након што их председник већа обавезно упозори да нису дужни да сведоче, изјаве да неће да сведоче.

У таквом случају судско веће у смислу члана 248. ЗКП морало би донети решење да се записник са ранијим исказом оваквог сведока издвоји из списка. Тако би исто у смислу члана 81. ЗКП био дужан да поступи и истражни судија ако би окривљени после датог исказа накнадно изјавио да не жели да сведочи.

Тако се на ранијим исказима оваквог сведока, који је на главном претресу изјавио да неће да сведочи, не може заснивати никаква одлука суда, јер се ниједан од ранијих датих исказа не може више користити у кривичном поступку.

Зашто су овакви сведоци-сродници ослобођени од дужности сведочења у кривичном поступку? Да ли да помогну окривљеном као свом најближем сроднику да се извуче од кривичне одговорности за дело које му је стављено на терет или бар да се његова кривична одговорност умањи?

Ни говора о томе, мада у ствари ова привилегија несведочења може понекад да допринесе да се и извршилац најтежег кривичног дела извуче од кривичне одговорности због недостатка доказа.

Када имамо у виду да је у члану 213. ЗКП одређено да сведок, чак и ако са окривљеним није у сродству, није дужан да одговара на поједина питања ако је вероватно да би тиме изложио себе или свога блиског сродника тешкој срамоти, знатној материјалној штети или кривичном гоњењу, онда можемо разумети зашто законодавац не настојава да најближи сродници окривљеног као сведоци долазе у такву ситуацију да због свога сведочења излажу тешкој срамоти и кривичном гоњењу свога најближег сродника, а самим тиме скоро неизоставно, бар што се тиче срамоте а често и материјалне штете, и саме себе.

Али као што не инсистира да најближи сродник као сведок против своје воље терети свога најрођенијег, законодавац тако исто неће да таквог сродника као сведока доводи у ситуацију да пред судом говори неистину како би помогао окривљеном у његовој одбрани. Јер ма колико да су раскинуте моралне споне окривљеног са осталим светом због дела које је извршио (кажемо: извршио, да бисмо били јаснији), или рецимо због дела за које је осуђен, његове сродничке споне са његовим најрођенијима нису углавном никада прекинуте, па се шта више још појачавају док је окривљени у невољи, то јест у затвору или на издржавању казне.

И не може бити сумње да би најближи сродници окривљеног, било да су у питању брачни друг, или родитељи, или деца, као и они остали, које смо навели, у највећој већини били увек спремни да се послуже разним мањим или већим неистинама само да би помогли окривљеном да се извуче од кривичне одговорности или бар да се она умањи.

Зато је законодавац и одредио да се овакви сродници као сведоци ослобађају од дужности сведочења, али ако они и поред

упозорења изјаве да желе сведочити, онда су они дужни као и сви други сведоци да говоре само истину и да у свом сведочењу не смеју ништа прећутати од онога што им је познато у вези са извршеним кривичним делом. Сви се сведоци иначе пре испитивања упозоравају да је за давање лажног исказа у кривичном поступку предвиђена казна до пет година строгог затвора, а у особито тешким случајевима до 15 година строгог затвора.

Као што најближи сродници окривљеног нису дужни да сведоче, тако исто ни сам окривљени није дужан да одговара на постављена питања у вези са кривичним делом које му је стављено на терет. Шта више у члану 203. ЗКП одређено је да се окривљеном, када се први пут испитује, пошто му се саопшти зашто се окривљује, какви основи сумње стоје против њега и упита се шта има да наведе у своју одбрану, истовремено му се саопштава да није дужан да изнесе своју одбрану нити да одговара на постављена питања. У члану 290. ЗКП утврђује се да оптужени није дужан да се изјасни о оптужби нити да износи своју одбрану.

Док је иначе сваки сведок, изузев сведока-сродника о којима смо говорили, дужан да се одазове позиву суда и да сведочи пред судом о ономе што му је познато, дотле сам окривљеник може да не проговори ниједну реч током целог кривичног поступка, а може и да одговара по своме нахођењу само на поједина питања.

Очигледно је, дакле, да је окривљени у односу на сведока привилегован, јер се сведок, који без законског разлога неће да сведочи, може казнити новчано до 200 динара и затворити до месец дана, насупрот окривљеном, који једноставно може да каже да неће ништа да говори. И не само то. Већ смо видели да је за давање лажног исказа од стране сведока предвиђена веома строга казна, али давање лажног исказа односно лажне одбране од стране окривљеног није уопште предвиђено као кривично дело. У такву одбрану спада свакако и неадекватно и бесмислено понашање окривљеног — симулација неурачунљивости, са којом поједини извршиоци углавном тешких кривичних дела покушавају да се извуку од кривичне одговорности или бар од најтеже казне.

Али иако се окривљени у својој одбрани може слободно служити и ћутањем и разним неистинама, не би се смело претпоставити, имајући у виду основне интенције Законика о кривичном поступку, да окривљеник таквим средствима треба да се служи. Његово је право да уопште не одговара или да не одговара на поједина питања, али ако се тим правом користи, баш према одредби члана 203. ЗКП још приликом првог испитивања окривљени ће се поучити ако је то потребно, да са ћутањем или неодговарањем на поједина питања може отежати прикупљање доказа за његову одбрану.

Ако оптужени на главном претресу користи право да уопште не одговара или да не одговара на поједина питања, мада се тим правом није користио у претходном поступку, као што

је то био случај са познатим убицом Точиловцем, који је на првом главном претресу непрекидно ћутао иако је у претходном поступку дао неких петнаестак исказа, у којима је детаљно описао како је извршио своје дело, онда ће се на главном претресу сходно пропису члана 291. ЗКП прочитати сви његови ранији искази које је дао у претходном поступку. То такође показује да се од окривљеног по правилу очекује да да своју одбрану у вези са кривичним делом, које му је стављено на терет. Јер да се од њега не очекује никаква одбрана и никакво објашњење у вези са делом за које је окривљен, онда суд не би имао никакве потребе да чита његове исказе из претходног поступка.

А из одредбе у том истом члану 291. ЗКП, по којој ће се оптуженом, ако на главном претресу да исказ који се разликује од његовог ранијег исказа, указати на одступање и упитати зашто сада говори друкчије, такође се може видети да се од окривљеног очекује не само да одговара на постављена питања, него и да одговара истинито. Зашто би иначе у смислу члана 293. ЗКП суд према потреби сучавао оптужене, чији се искази међусобно не слажу, па их тако исто сучавао и са сведоцима и оштећенима па и вештацима, ако се од окривљеног не очекује да говори само истину, премда га на истинито казивање нико неће нити може приморавати.

Из примера на који смо указали у вези са убицом Точиловцем може се уједно видети да је у том погледу привилегија окривљеног да ћути мања од привилегије, коју имају сведоци-сродници из члана 212. ЗКП. Јер ако је сведок-сродник на главном претресу одлучио да користи право несведочења иако је у претходном поступку изјавио да то право не прихвата и дао свој сведочки исказ који је тешко теретило оптуженог тако да је оптужница на томе исказу углавном и заснована, онда се ни његов ранији исказ не сме више узимати у обзир, док се напротив ранији искази окривљеног, без обзира што је на главном претресу одлучио да ништа не говори, апсолутно узимају у обзир и цене као уредно дати искази, па се према нахођењу суда могу узети и као основ за утврђивање истине и кривичне одговорности окривљеног.

Па ако се од окривљеног по правилу очекује да одговара на постављена питања — јер да се не очекује не би му се никаква питања ни постављала — зашто му је онда у Законнику о кривичном поступку дозвољено да може ћутати цело време и зашто се још приликом првог испитивања поучава да не мора одговорити ни на једно питање током читавог поступка који се против њега води?

Ако је разумљиво да блиски сродници као сведоци највероватније неће бити тако објективни и поуздани као остали сведоци, који нису ничим везани за личност окривљеног, као ни за личност оштећеног (над којим је извршено кривично дело), онда је исто тако разумљиво да би се таква објективност

још мање могла очекивати од окривљеног, коме је стављено на терет одређено кривично дело.

Законик о кривичном поступку својим целокупним текстом и јасно израженим смерницама, нарочито оној основној из члана првог „да нико невин не буде осуђен а да се кривцу изрекне заслужена казна“, несумњиво показује да је у духу тога законика целисходније и достојније да окривљени као и његови блиски сродници ћуте ако нису спремни нити заинтересовани да говоре истину, која се једино тражи и очекује од сваког оног који се позива на испитивање у кривичном поступку.

Не може иначе бити сумње да ће скоро сваки сведок-сродник радије прихватити привилегију несведочења него да говори у кривичном поступку, знајући да ће својим сведочењем теретити свога најрођенијег и можда допринети да буде осуђен на најстрожу казну, управо као што ће право ћутања прихватити само онај окривљеник, који нема интереса ни жељу да се утврди истина у односу на кривично дело, које му је стављено на терет.

Ако је на пример окривљени ухапшен под сумњом да је у свом стану убио своју жену, што он одлучно пориче, тврдећи да се она сама убила, иако сведок, иначе сұстанар у тој кући, тврди да је видео како јој је зарио нож у стомак и да је тако исто видео како је повређена жена отишла до суседне собе мужевљевих родитеља и повикала: уби ме Лацика и одмах потом пала и издахнула, па ако су отац и мајка окривљеног још приликом првог испитивања након што су упозорени да као родитељи нису дужни да сведоче, изјавили да не желе да сведоче, зар није очигледно да су они право несведочења користили једино зато да не би теретили свога сина, а нису желели или су се бојали да говоре неистину.

Или на пример суседи су чули запомагање њихове комшинице на дан 21. децембра пред први сумрак. Кроз прозор су видели да је из капије журно изашао човек тридесетих година, мало ћопав и погурен. Три месеца касније ухапшен је окривљени под сумњом да је убио старицу, за коју су сви веровали да има много новаца. Његова личност потпуно одговара опису убице, који су дали суседи старице. Чак су неки пријатељи окривљеног потврдили да је он имао такву исту бритву са оштећеним врхом, која је нађена крај убијене старице. Али окривљени зна да је погрешно осумњичен и зна да је цео месец децембар, управо до саме нове године, провео у болници после претрпљеног саобраћајног удеса и да се то све може лако и непобитно доказати провером у самој болници. Да ли би таквом окривљенику пало на памет да користи право ћутања, или да не одговара на поједина питања?

Право ћутања окривљеног у кривичном поступку није, дакле, никаква привилегија, која окривљеног треба да стави у посебан повлашћен положај у односу према свима осталим лицима која се саслушавају у кривичном поступку, да би му се тиме ишло на руку да се извуче од кривичне одговорности, или да се она умањи. Он има права да ћути и да не одговара на поједи-

на питања, али не може бити сумње да он ово право неће никада користити ако има жељу и интерес да се утврди истина у вези са кривичним делом, које му је стављено на терет.

Не може бити сумње да се само са тог аспекта привилегија несведочења и привилегија ћутања у кривичном поступку могу правилно ценити и правилно схватити.

Петар Максимовић

помоћник покрајинског секретара за финансије

ОПОРЕЗИВАЊЕ НАСЛЕБА И ПОКЛОНА У САП ВОЈВОДИНИ

I. УВОД

Прописи о опорезивању наслеба и поклоне садржани су у Закону о порезима грађана („Сл. лист САП Војводине” број 21/71. и 26/72). Законом су уређена питања предмета опорезивања, пореског обвезника, пореске основице, пореских стопа, пореских ослобођења (пореских олакшица), поступак разреза и друга.

Покушаћемо да ова питања изложимо и о некима дамо и своја мишљења.

II. ПРЕДМЕТ ОПОРЕЗИВАЊА

Предмет опорезивања порезом на наслебе и поклон (порески предмет) су непокретна имовина која се налази на територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и новац примљен из иностранства.

Доследно томе: (а) кад је порески предмет непокретна имовина није од значаја где је живео оставилац, односно где живи поклонодавац, наследник или поклонопримац;

(б) новац постаје порески предмет само у случају када је примљен на поклон из иностранства, независно од тога да ли поклон даје страно правно или физичко лице или држављанин Социјалистичке Федеративне Републике Југославије који живи у иностранству.

У последње време у стручним круговима пореских органа све више долази до изражаја мишљење да предмет опорезивања порезом на наслебе и поклон треба проширити и на покретну имовину ако прелази одређену вредност. То мишљење базира на схватању да вредност наслебене или на поклон примљене покретне имовине често далеко премаша вредност непокретне имовине конкретног оставиоца односно поклонодавца и да стога нема оправдања да и та, покретна имовина, не буде третирана

у пореско правном погледу као и непокретна. Наравно могу се изнети разлози и против опорезивања покретне имовине овим порезом (пореско-технички у првом реду, а затим опредељење вредности покретне имовине за опорезивање и сл.).

III. ПОРЕСКИ ОБВЕЗНИК

Порески обвезник пореза на наслеђе и поклон је: (а) грађанин; (б) грађанско правно лице.

Кад је предмет опорезивања непокретна имовина у положају пореског обвезника може бити грађанин (домаћи и страни држављанин) и грађанско правно лице (домаће и страно).

Кад се право плодоуживања односи на пољопривредно же бити само грађанско правно лице.

Они се сматрају пореским обвезником кад наследе или на поклон приме непокретну имовину, односно кад приме поклон у новцу из иностранства (кад наследе или приме на поклон предмет опорезивања).

IV. ПОРЕСКА ОСНОВИЦА

Пореску основицу чини разлика између прометне вредности наслеђене или на поклон примљене имовине и дугова и трошкова који терете ту имовину.

Под прометном вредношћу подразумева се вредност имовине која се може постићи у слободном промету. Прометна вредност се утврђује у тренутку настанка пореске обавезе.

За пореску основицу Законом о порезима грађана (у даљем тексту: закон) су прописане специјалне ситуације и то: (а) кад је предмет опорезивања право плодоуживања; (б) кад исти поклонопрималац у току године прими поклон више пута; (с) кад се наслеђена или на поклон примљена имовина налази на територији више општина.

(а) Кад је предмет опорезивања право плодоуживања има више ситуација:

(аа) ако је право плодоуживања временски ограничено пореску основицу чини укупна прометна вредност плодоуживања која је једнака производу једногодишње прометне вредности плодоуживања и броја година његовог трајања. Међутим, пореска основица не може бити већа од петнаестоструког износа прометне вредности једногодишњег плодоуживања;

(ба) за доживотно плодоуживање пореска основица се утврђује зависно од старости пореског обвезника и прометне вредности плодоуживања и то:

(аба) ако је порески обвезник до 30 година старости, пореску основицу чини петнаестоструки износ прометне вредности једногодишњег плодоуживања;

(bba) ако је порески обвезник преко 30 до 50 година старости, пореску основицу чини седмоструки износ прометне вредности једногодишњег плодоуживања;

(cba) ако је порески обвезник преко 50 до 70 година старости, пореску основицу чини двоструки износ прометне вредности плодоуживања;

(dba) ако је порески обвезник преко 70 година старости, пореску основицу чини једногодишњи износ прометне вредности плодоуживања;

(ca) у осталим случајевима пореску основицу чини петнаестоструки износ прометне вредности једногодишњег плодоуживања.

Ако се прометна вредност плодоуживања не може утврдити, као вредност плодоуживања за једну годину узима се двадесети део прометне вредности непокретности која је оптерећена плодоуживањем по одбитку износа годишњих трошкова који су нужни за остварење тог дела вредности непокретности.

Кад се право плодоуживања односи на пољопривредно земљиште прометна вредност се не утврђује. Њу тада чини катастарски приход тога земљишта.

(b) Кад исти поклонопримац у току једне године прими поклон више пута пореску основицу чини збир прометних вредности свих предмета поклона примљених у току те године. Наше је мишљење да се овде под једном годином подразумева једна календарска година.

(c) Кад се наслеђена или на поклон примљена имовина налази на територијама више општина пореску основицу чини прометна вредност имовине лежеће (ради се о непокретности) на територији једне општине, а разрез пореза врши се по стопама које одговарају вредности целокупне наслеђене односно на поклон примљене имовине на коју се овај порез плаћа.

У једном разматрању проблема опорезивања порезом на наслеђе и поклон истакнуто је мишљење да пореску основицу и надаље треба да чини прометна вредност наслеђене односно на поклон примљене имовине у тренутку настанка пореске обавезе, по одбитку дугова који терете наслеђену или на поклон примљену имовину, као и трошкова које је обвезник дужан да плати поводом примљеног наслеђа односно поклона.

Међутим, утврђивање пореске основице, односно њено ближе дефинисање, могло би се регулисати на више начина и у том погледу изношена су следећа мишљења:

1. Да се пореска основица утврђује посебно за наслеђену имовину, а посебно за имовину примљену на поклон и то:

(a) За наслеђену имовину

(aa) да пореску основицу чини прометна вредност имовине наслеђене од једног оставиоца;

(ba) да пореску основицу чини прометна вредност имовине наслеђене од свих оставиоца са којима је наследник у истом степену сродства;

(ca) да пореску основицу чини прометна вредност наслеђене имовине од свих оставиоца независно од степена сродства оставиоца и наследника.

(b) За имовину примљену на поклон

(ab) да пореску основицу за имовину примљену на поклон чини прометна вредност имовине примљене на поклон од свих поклонодаваца са којима је поклонопримацац у истом степену сродства;

(bb) да пореску основицу за имовину примљену на поклон чини прометна вредност на поклон примљене имовине од свих поклонодаваца независно од тога да ли је поклонодавац у сродству са поклонопримаоцем или не.

2. Да пореску основицу чини збир прометних вредности наслеђене и на поклон примљене имовине у једној календарској години, с тим што је и овде истакнуто више могућности, као:

(a) да пореску основицу чини укупна прометна вредност на поклон примљене и наслеђене имовине од једног истог лица;

(b) да пореску основицу чини укупна прометна вредност наслеђене и на поклон примљене имовине од оставиоца и поклонодаваца са којима је наследник односно поклонопримац у истом степену сродства;

(c) да пореску основицу чини укупна прометна вредност наслеђене и на поклон примљене имовине од свих лица независно од тога да ли је порески обвезник (наследник-поклонопримацац) са њима у сродству или не.

3. Истакнуте су још и друге могућности које се углавном своде на комбинације датих решења под 1. и решења под 2.

V. ПОРЕСКЕ СТОПЕ

Стопе пореза на наслеђе и поклон су прогресивне и зависе од вредности наслеђене односно на поклон примљене имовине и од наследног реда. У ствари пореске стопе нису биле ни законом, а данас, нису прописане одлуком општинске скупштине прогресивно зависно од наследног реда већ комбиновано: зависно и од наследног реда и од степена сродства.

Кад је наследник односно поклонопримацац грађанско правно лице, стопа пореза на наслеђе и поклон одређује се прогресивно само према вредности наслеђене односно на поклон примљене имовине.

Закон дозвољава да за имовину примљену на поклон стопе пореза могу бити прописане зависно од прометне вредности по једном квадратном метру површине на поклон примљеног земљишта односно по једном квадратном метру изграђене површине на поклон примљеног грађевинског објекта.

Приход од пореза на наслеђе и поклон припада општини за задовољавање општедруштвених потреба. Општина прописује и пореске стопе. Пореске стопе су махом уједначене између општина како у погледу основа који су служили за одређивање

прогресије тако и у погледу самих прогресија. Но, у последње време назирју се разлике између појединих општина у том смислу што неке иду ка већем диференцирању пореских основа и јачем захватању наслеђене имовине. У последње време међутим, упоредо са договарањем о пореској политици уопште, дошло је и до регулсања материје овог пореза на договоран начин између општина.

И у погледу пореских стопа има мишљења да би требало чинити неке измене. Смагра се наине да оне и надаље треба да буду прогресивне с тим да могу бити различите зависно од:

(а) имовног стања (оствареног личног дохотка односно прихода у години која је претходила години у којој се врши разрез пореза на наслеђе и поклон и сл.) пореског обвезника. Сматра се наине да би се овим порески терет могао равномерније расподеђивати на пореске обвезнике, односно тако, да већи порески терет сноси порески обвезник који има имовину (приходе) веће вредности и тиме утиче на смањење социјалних разлика које настају по основу наслеђивања односно поклона;

(б) врсте имовине коју порески обвезник наслеђује односно прима на поклон и других социо-економских услова које би прописала општина пошто је она овлашћена да прописује пореске стопе (за непокретну имовину према локацији и сл.). То би омогућило уједначавање опорезивања порезом на наслеђе и поклоне са опорезивањем порезом на промет непокретности и права;

(с) степена сродства пореског обвезника и оставиоца односно поклонодаваоца. Наравно ова компонента прогресије пореских стопа могућа је само под условом да се пореска основаца утврђује зависно од степена сродства оставиоца односно поклонодавца и наследника односно поклонопримаоца. У противном ова компонента не би имала никакав значај и показала би се непотребном.

Компоненте изложене напред под (а) и (б) јављају се у односу на постојеће стање као нове. Прихватање истих имало би за последицу релативно јаче прогресивно захватање имовине обвезника код којих се стекну наведени услови.

VI. ПОРЕСКА ОСЛОБОБЕЊА

Порез на наслеђе и поклоне се не плаћа:

(а) на непокретну имовину на коју наследник односно поклонопримац не може стећи право својине или право плодоуживања по важећим прописима;

(б) на наслеђену или на поклон примљену имовину коју порески обвезник уступи без накнаде друштвено-политичкој заједници или радним или другим организацијама.

Порез на наслеђе и поклон не плаћају:

(а) грађанско-правно лице за поклон у новцу примљен из иностранства, ако га ослободи покрајински секретар за финансије;

(б) наследник односно поклонопримац који се у односу на оставиоца односно поклонодавца налази у првом наследном реду;

(с) наследник односно поклонопримац који се у односу на оставиоца односно поклонодавца налази у другом наследном реду, за пољопривредно земљиште, под условом да је са оставиоцем односно поклонодавцем живео у заједничком домаћинству у тренутку смрти оставиоца односно у тренутку пријема поклоне и да му је пољопривреда основно занимање;

(д) наследник односно поклонопримац који се у односу на оставиоца односно поклонодавца налази у другом наследном реду на један стан и економске зграде у пољопривреди, под условом да је са оставиоцем односно са поклонодавцем живео у заједничком домаћинству у тренутку смрти оставиоца односно у тренутку пријема поклоне.

Има мишљења да од опорезивања треба ослободити право плодуживања, што значи да то право уопште не би било предметом опорезивања. Ово мишљење се темељи на чињеницама:

(а) финансијски ефекат опорезивања права плодуживања порезом на наслеђе и поклон је безначајан, а техника опорезивања је доста сложена и скупа;

(б) стицање плодуживања на основу наслеђа и поклоне најчешће је резултат настојања оставитеља односно поклонодавца да неког од својих блиских сродника материјално потпомогне, збрине, чиме се потпомажу методе социјалне политике.

Такође има мишљења да треба озакопити праксу која је данас важећа код другостепеног органа да порез не плаћа поклонопримац за уступљену му имовину у оставинском поступку коју би наследио да се наследник—поклонодавац одрекао наслеђа. О овом питању треба рећи још следеће:

Код уступања наследног дела могу настати три ситуације и то:

(а) лице, коме наследник уступа свој наследни део, уопште не би по основу наслеђа стекло тај део оставине да се наследник одрекао наслеђа;

(б) лице, коме наследник уступа свој наследни део, стекло би по основу наслеђа тај део и да се наследник одрекао свог наследног дела;

(с) лице, коме наследник уступа свој наследни део, стекло би по основу наслеђа само један део од тог наследног дела кад би се наследник одрекао свог наследног дела.

У случају под (а) ради се у суштини о наслеђеној имовини коју је наследник поклонио, јер нико не може уступити имовину коју нема, што значи да би наследник могао уступити свој наследни део, мора га најпре примити (наследили). У так-

вом случају наследник плаћа порез на наслеђе, а лице коме је наследник уступио свој наследни део плаћа порез на поклон.

У случају под (b) наследник, који уступа свој наследни део, не плаћа порез на наслеђе већ лице коме је уступио свој наследни део, и то по стопи која одговара његовом наследном реду у односу на оставиоца. Овако треба поступати због тога што у таквом случају настаје иста правна ситуација (исте правне последице) и да се наследник одрекао наслеђа, тј. то лице би стекло поменути наследни део и да се наследник одрекао наслеђа (на пример, постоје само два законска наследника — два брата, па један од њих уступа свој наследни део другом наследнику — брату).

У случају под (c) наследник, који уступа свој наследни део, плаћа порез на наслеђе само на део свог наследног дела који не би припао лицу коме је уступио наслеђе да се наследник одрекао наслеђа, а лице, коме је уступљено наслеђе, плаћа на поменути део наслеђа порез на поклон. На онај, пак, део наслеђа који би припао лицу коме је наследник уступио наслеђе и кад би се наследник одрекао наслеђа, наследник не плаћа порез на наслеђе, већ лице коме је наслеђе уступљено. Ово због тога што би лицу, коме је наследник уступио наслеђе, поменути део наслеђа припао и у случају да се наследник одрекао наслеђа. Ради бољег разумевања случаја под (c) даје се следећи пример:

После смрти оставиоца остала су његова три брата А, В и С, као једини законски наследници који са оставиоцем нису живели у заједничком домаћинству и који наслеђују заоставштину на једнаке делове, тј. сваки по једну трећину. Кад се лице А. одрекне свог наследног дела, тј. једне трећине заоставштине, у корист лица В., онда ће лице А. на једну половину свог наследног дела (једну шестину заоставштине) платити порез на наслеђе, а лице В. ће платити за тај део порез на поклон. На другу половину свог наследног дела (другу шестину заоставштине) лице А. не плаћа порез на наслеђе већ лице В. и то по стопи која одговара његовом наследном реду односно степену родства у односу на оставиоца.

Ову напомену о плаћању пореза на наслеђе у случају уступања наследног дела било је, по нашем мишљењу, неопходно рећи из следећих разлога:

прво, правна пракса првостепених органа у стварима разреза пореза на наслеђе и поклон још није уједначена, односно још има првостепених органа који код уступања поступају погрешно, тј. врше разрез пореза на наслеђе и поклон у свим случајевима уступања наследног дела неосновано сматрајући да се у свим тим случајевима ради о поклону који подлежи опорезивању;

друго, ни правна пракса другостепеног органа није била увек једнака. Иако је било настојања да се напред изложеног строго држи, ипак је у пар случајева одступила од тога да би поново стала на становиште које смо напред изнели;

треће, поводом тужбе Врховни суд Војводине уважио је тужбу и поништио решење другостепеног органа којим је жалба пореског обвезника одбијена те заузео следеће становиште:

„Из списка управног поступка види се да изузев И. Б. других наследника није било, тако да би одрицањем мајке И. М. и сестре А. Ј. од наслеђа он био оглашен јединим наследником заоставштине свог оца без обзира да ли би се они одrekli наслеђа безусловно и само у своје име или у корист сина односно брата поменутог И. Б. — тужиоца. У таквом случају по схватању суда, не може се сматрати да су ти други наследници — у овом случају мајка и сестра, примили свој наследни део и уступили га једино преосталом наследнику — сину односно брату — јер би он, и у случају да се остали наследници нису одrekli наслеђа у његову корист већ безусловно и само у своје име, наследио целокупну заоставштину.

Следствено изложеном, тужилац је стекао предметну непокретност наслеђем од свог покојног оца И. Д. и то у вези одрицања мајке односно сестре од наслеђа па се у овом случају не ради о поклону који подлеже плаћању пореза на наслеђе и поклон по закону о порезима грађана.” (Пресуда У 644/74).

четврто, као што је већ напред речено, постоји предлог односно мишљење и залагање да се изложена пракса, која је нарочито учвршћена после доношења цит. пресуде, правно санкционише законским прописом чиме би се отклониле сваке даљне сумње по питању плаћања пореза на наслеђе и поклон у случајевима уступања наследничког дела.

VII. НАСТАНАК ПОРЕСКЕ ОБАВЕЗЕ

Пореска обавеза пореза на наслеђе и поклон настаје у тренутку правоснажности решења о наслеђивању односно у тренутку пријема поклона.

Поклон се сматра примљеним у тренутку потписивања уговора о поклону, а ако уговор није сачињен у писменој форми у тренутку кад је поклон примљен.

Ако је непокретност која је предмет наслеђа односно поклона оптерећена плодуживањем пореска обавеза наследника односно поклонопримца настаје по престанку плодуживања.

VIII. НАДЛЕЖНОСТ ЗА РАЗРЕЗ ПОРЕЗА

За разрез пореза надлежан је порески орган општине на чијој се територији налази непокретна имовина.

Ако се непокретна имовина налази на територији више општина, разрез пореза врши порески орган сваке општине на вредност имовине која се налази на територији те општине.

Ако је предмет поклона новац, разрез пореза врши порески орган општине седишта пореског обвезника (грађанско правног лица).

IX. РОК ПЛАЋАЊА ПОРЕЗА

Порески обвезник дужан је да порез на наслеђе и поклон плати у року 90 дана од дана *правоснажности* решења о разрезу пореза. Доследно томе, жалба против решења о разрезу пореза и тужба у управном спору имају суспензивно дејство. Извршење ради наплате пореза предузето противно томе другостепени орган би поводом жалбе морао обуставити.

КОЈЕ ОДРЕДБЕ СТАТУТА О ИСКЉУЧЕЊУ УЧЕНИКА ИЗ ШКОЛЕ СУ СУПРОТНЕ СА ЗАКОНОМ И ЗБОГ ЧЕГА

Пред Уставним судом Војводине вођен је поступак оцењивања законитости одредаба Статута Гимназије „Моша Пијаде“ из Новог Сада због тога што је одредбом ст. 1. члана 60. наведеног Статута, којом је регулисано право ученика, односно њихових родитеља, односно старатеља на приговор у случају изрицања мере искључења ученика из школе, између осталог, утврђено да: „Подношење приговора не одлаже извршење решења о искључењу“.

Оцењујући законитост овог дела одредбе ст. 1. чл. 60. Статута Гимназије Уставни суд Војводине је након одржане јавне расправе утврдио да је иста у супротности са Законом о општем управном поступку („Службени лист СФРЈ“, бр. 18/65).

Заузимајући овакав став, Суд је пошао од следећег:

Законом о средњем образовању („Службени лист САПВ“ број 27/72), који се односи и на гимназије није утврђено да жалба на решење о искључењу ученика из школе не одлаже извршење решења.

У смислу одредбе чл. 1. и чл. 3. Закона о општем управном поступку по овом Закону су дужне да поступају радне и друге организације кад у вршењу јавних овлашћења решавају о правима, обавезама или правним интересима појединаца, правног лица или других странака у свим питањима која нису уређена посебним законом.

Одредбом ст. 1. чл. 231. наведеног Закона утврђено је да се у току рока за жалбу решење не може извршити, односно да се кад је жалба прописно изјављена, решење не може извршити све док

се решење које је донето по жалби не достави странци.

Како Законом о средњем образовању и васпитању није утврђено да жалба тј. приговор на решење о искључењу ученика из школе не одлаже извршење решења, то ова материја у Статуту Гимназије „Моша Пијаде“ није могла да се регулише супротно смислу одредбе ст. 1. члана 231. Закона о општем управном поступку.

Овакво становиште Уставног суда не искључује могућност да се другим мерама, као што је суспензија и сл., општим самоуправним актима регулишу ситуације које онемогућавају неометано извођење наставе и нормалан васпитно-педагошки процес, али такве мере не могу да се прописују статутом већ законом.

На основу изложеног, а на основу чл. 395. ст. 1. тачка 2. Устава САП Војводине Уставни суд Војводине је донео одлуку:

1. Одредба којом се утврђује да приговор на решење о искључењу ученика из школе не одлаже извршење решења, може да се прописе само законом.

2. Укида се одредба из ст. 1. чл. 60. Статута Гимназије „Моша Пијаде“ из Новог Сада која гласи: „Подношење приговора не одлаже извршење решења о искључењу“.

(Из одлуке Уставног суда Војводине У-22/74. од 6. II 1975. године).

ПРАВО НА НАКНАДУ ЗА МИНУЛИ РАД, ВИСИНА СТОПЕ ДОПРИНОСА И НАЧИН ОБРАЧУНА МИНУЛОГ РАДА

Уставни суд Војводине покренуо је поступак за оцену уставности и законитости одредаба чл. 4. и 6. Одлуке збора радних људи Предузећа „Ремонт“ из Зрењанина о

праву на минули рад, висини стопе и начину обрачуна минулог рада.

У претходном поступку Уставни суд је нашао да су наведену одлуку радни људи Предузећа „Ремонт“ донели на збору радних људи од 19. марта 1974. године. Одредбом чл. 4. Одлуке утврђено је: „За сваку годину радног стажа, која се признаје као основа за накнаду минулог рада, раднику се исплаћује 10 динара без обзира на стручну спрему, радно место и његов допринос који је дао у току године за које се исплаћује минули рад“. Одредбом чл. 6. Одлуке утврђено је: „Ова Одлука ступа на снагу даном усвајања на збору радних људи а примењиваће се од 1. јануара 1974. године“.

Оцењујући уставност и законитост наведених одредаба, Уставни суд Војводине је након одржане јавне расправе утврдио да нападнуте одредбе нису у складу са Уставом односно законом.

Овакав свој став Суд је заузео из следећих разлога:

Одредбом чл. 18. Устава САП Војводине утврђено је да:

„Сваком раднику у складу са начелом расподеле према раду и порастом продуктивности његовог и укупног друштвеног рада и са начелом солидарности радника у удруженом раду, припада из дохотка основне организације удруженог рада лични доходак за задовољење његових личних, заједничких, и општих друштвених потреба, према резултатима његовог рада и његовом личном доприносу, који је својим текућим и минулим радом дао повећању дохотка основне организације“.

Из овако утврђене одредбе Устава произилази да лични доходак радника било у целини или у његовом делу који он остварује по основу права на минули рад, мора бити у зависности од резултата његовог рада и његовог личног доприноса који је својим текућим и минулим радом дао. Стога утврђено мерило у члану 4. Одлуке да се сваком раднику по основу права на минули рад исплаћује исти износ средстава без обзира на струч-

ну спрему, радно место и његов допринос који је дао у току године за које се исплаћује минули рад, није у складу са Уставом.

Одредбом става 1. члана 234. Устава САП Војводине утврђено је да: „Закони и други прописи и општи акти не могу имати повратно дејство.“

Одредбом става 3. чл. 42. Закона о међусобним односима радника у удруженом раду („Службени лист СФРЈ“, бр. 22. од 19. априла 1973. године) прописано је:

„Лични доходак радника утврђује се по унапред предвиђеним основама и мерилима у основној организацији удруженог рада, у складу са основима и мерилима утврђеним Самоуправним споразумом и Друштвеним договором“.

Из наведене уставне, односно законске одредбе произилази да се општи самоуправни акти не могу доносити са повратним дејством, односно да радници у основној организацији удруженог рада имају право да унапред знају и утврђују основе и мерила по којима ће се остваривати право на лични доходак, услед чега се нападнутом одредбом чл. 6. Одлуке није ни могло утврдити њено повратно дејство обзиром да се наведеном одлуком управо утврђују основи и мерила за накнаду по основу минулог рада.

Имајући у виду изложено а на основу чл. 395. ст. 1. тачка 2. Устава САП Војводине, Уставни суд Војводине је донео одлуку:

1. Није сагласно са Уставом одређивање накнаде за минули рад у једнаким износима свим радницима без обзира на њихов допринос постигнутим резултатима рада.

2. У супротности је са Уставом и законом сваки самоуправни општи акт којим се основи и мерила за остваривање права на лични доходак прописују са повратним дејством.

3. Поништавају се одредбе чл. 4. и 6. Одлуке збора радних људи Предузећа „Ремонт“ из Зрењанина о праву на накнаду за минули рад, висину стопе и начину обрачуна минулог рада.

(Из одлуке Уставног суда Војводине У-26/74. од 6. II 1975. године).

Младен Косовац

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 4. априла 1975. године, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај првог потпредседника Управног одбора, секретара и благајника о раду Коморе.

2) Узето је на знање да је пресудом Врховног суда Војводине бр. У. 2322/74. од 27. XI 1974. године одбијена тужба Узон др Миклоша, адвоката у Бајмоку, поднета ради поништења решења Адвокатске коморе Војводине бр. 201/74. од 27. септембра 1974. године, којом је именовани брисан из Именика адвоката, са разлога недостојности.

3) Решењем бр. 130/75. уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине Филиповић Мирослав, са седиштем адвокатске канцеларије у Инђији, са даном 4. април 1975. године.

4) Решењем бр. 304/75. одбијена је молба Салатић Спасоја, дипломираног правника из Сомбора, са захтевом за упис у Именик адвоката, због недостојности поверења за вршење адвокатуре.

5) Решењем бр. 126/75. узето је на знање да је споразумно раскинут уговор о пружању правне помоћи закључен 15. VI 1974. између Булатовић Радоње, адвоката у Новом Саду, и Предузећа „Фрушка Гора“ из Новог Сада, а који је евидентиран код ове Коморе решењем бр. 226/74.

6) Решењем бр. 136/75. брише се из Именика адвокатских приправника Слободан Кнежевић, адвокатски приправник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Бабин Миленка, адвоката у Н. Саду, са даном 15. март 1975. године, јер је уписан у Именик адвоката.

7) Решењем бр. 137/75. брише се из Именика адвокатских приправника Филиповић Мирослав, адвокатски приправник из Старе Пазове, са адвокатско-приправничком вежбом код Петошевић др Луке, адвоката у Старој Пазови, са даном 4. април 1975. године, јер је уписан у Именик адвоката.

8) Решењем бр. 129/75. брише се из Именика адвоката Јовановић Миливој, адвокат у Кикинди, са даном 21. март 1975. године, због заснивања радног односа. За преузимаатеља одређен је Василије Попов, адвокат у Зрењанину.

9) Решењем бр. 133/75. брише се из Именика адвоката Милана Каћански, адвокат у Новом Саду, са даном 31. март 1975. године, због заснивања радног односа. За преузимаатеља одређен је Каћански Миливој, адвокат у Новом Саду.

Управни одбор

Адвокатске коморе Војводине

ПРЕГЛЕД ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

IZ SADRŽAJA ČASOPISA

ADVOKATURA

Glasnik Advokatske komore BiH
(Sarajevo)

Iz sadržaja broja 1/1975.

POVODOM PRVOG BROJA. Poziv na
saradnju

Krsturović, Aurel: MEĐUNARODNA
UNIJA ADVOKATA

Palinkašev, Žarko: SUDSKO-MEDI-
CINSKO VJESTACENJE NESMRT-
NIH TJELESNIH POVREDA

Dimovski, Boro: PRAVNI KARAK-
TER POTRAŽIVANJA OSIGURAVA-
ČA I ZASTARJELOST

Perović, Mirko: ADVOKATURA —
SASTAVNI DIO PRAVOSUDNOG SI-
STEMA

Hadžiselimović, Seid: ADVOKATURA
U SAMOUPRAVNOM DRUŠTVU

Ignjatović, Borislav M.: ADVOKAT
— AKTIVNI UČESNIK

Imamović, Fadil: O ČEMU DA PI-
ŠEM

KODEKS PROFESIONALNE ETIKE
ADVOKATA ADVOKATSKE KOMO-
RE BiH

ANALI PRAVNOG FAKULTETA U BEOGRADU

Dvomesečni časopis za pravne i dru-
štvene nauke (Beograd)

Iz sadržaja broja 4/1974.

Đorđević, Jovan: ULOGA I ZNAČAJ
PRAVA I PRAVNIKA U SISTEMU
SAMOUPRAVNOG SOCIJALIZMA

Stanković, Obren: PRESTANAK
STVARNIH SLUŽBENOSTI NEVR-
SENJEM

Bulatović, Žarko: PRAVNA PRIRO-
DA SUDSKE OPOMENE

Brajić, Vlajko: SAMOUPRAVNO AU-
TONOMNO REGULISANJE ODNOSA
U UDRUŽENOM RADU

Poznić, Borivoje: POVODOM ZAKO-
NA O SUDOVIMA UDRUŽENOG
RADA

Bakić, Vojislav: NOVO BRACNO
PRAVO SR MAKEDONIJE

Vračar, Stevan: TRAJNA VREDNOST
RADBRUHOVOG „UVODA U PRAV-
NU NAUKU“

Ćimović, Mihajlo: RAZVOJ PSIHO-
LOSKE NAUKE I FORMIRANJE
PRAVCA KRIMINALNE PSIHOLO-
GIJE

Jakšić, Slobodan: RAZVOJ NEKIH
GRAĐANSKIH TEORIJA O MESTU
ŽENE U PORODICI I DRUŠTVU

Dragojlović, Luka: OCENE ZAKONI-
TOSTI UPRAVNOG AKTA U NAŠEM
PRAVU

Stanojević, Obrad: O MESTU ISTO-
RIJE I RIMSKOG PRAVA U NOVOM
NASTAVNOM PROGRAMU

Marković, Ratko: XVII SAVETOVA-
NJE JUGOSLOVENSKOG SAVEZA
ZA UPRAVNE NAUKE I PRAKSU

BEZBEDNOST

Časopis Republičkog sekretarijata za
unutrašnje poslove SR Srbije (Beo-
grad)

Iz sadržaja broja 1—2/1975.

Ukaj, Imer: OŠTEĆENA STRANKA TREBA DA BUDE OBAVEŠTENNA O USPEHU ILI NEUSPEHU OTKRIVANJA KRIVIČNOG DELA KRAĐE

Stanković, Kažimir: FALSIFIKOVANJE JAVNIH ISPRAVA, NJIHOVA UPOTREBA I PRODAJA

Petrović, Radiša: SLUŽBENI PAS U BORBI PROTIV KRIMINALITETA

Miladinović, Milan M.: LIČNOST U OPŠTENARODNOJ ODBRANI U DRUŠTVENOJ SAMOZASTITI

Stevović, Svetislav: O NEKIM PROBLEMIMA U VEZI SA SUZBIJANJEM SAOBRAĆAJNE DELIKVENCIJE

Lukić, M.; Milenković, D.: TOKSIKOMANIJA LEKOVIMA

Lukić, M.; Pejaković, S.; Vukmirović, D.: NARKOMANIJA SA KRIMINOGENOG ASPEKTA

Jovović, Ilija: MESTO I ULOGA ORGANA UNUTRAŠNJIH POSLOVA U KRIVIČNOM POSTUPKU

Radović, Milenko: IZVRŠENJE AKATA DONETIH U UPRAVNOM POSTUPKU

Lakčević, Dušan: UVIĐAJ I VEŠTAČENJE SAOBRAĆAJNIH NEZGODA

GLEDIŠTA

Časopis za društvenu kritiku i teoriju (Beograd)

Iz sadržaja broja 1/1975.

Vučetić, Slobodan: DELEGATSKI SISTEM U ORGANIZACIJAMA UDRUŽENOG RADA

NAŠA ZAKONITOST

Časopis za pravnu teoriju i praksu (Zagreb)

Iz sadržaja broja 1/1975.

30. OBLJETNICA PRVOG KONGRESA PRAVNIKA ANTIFAŠISTA HRVATSKE

Sirotković, Hodimir: POVJESNE ZABILJESKE O PRVOM KONGRESU PRAVNIKA ANTIFAŠISTA HRVATSKE

Geršković, Leon: ULOGA I ZADACI PRAVNIKA DANAS

OSIGURANJE I PRIVREDA

Časopis za teoriju i praksu osiguranja (Zagreb)

Iz sadržaja broja 11—12/1974.

Pavić, Drago: KONTENERIZACIJA I TRANSPORTNI RIZICI

STRUKTURA OSIGURANJA U SAVEZNOJ REPUBLICI NJEMAČKOJ (PIA—izveštaj)

Đordan, Radivoje: ELEMENTI MARKETINGA U OSIGURANJU

Kovačić, Franjo: OSIGURANJE STROJEVA ZA ELEKTRONSKU OBRAĐU PODATAKA I ELEKTRONSKIH RAČUNARA (KOMPJUTERA)

PRVI SIMPOZIJ VETERINARA I VETERINARSKIH TEHNIČARA OSIGURAVAJUĆIH ORGANIZACIJA JUGOSLAVIJE

Kovačić, Vlado: ZNAČAJ I ULOGA VETERINARA U OSIGURANJU ŽIVOTINJA

Domjan, Ivan: STANJE I PROBLEMATIKA VETERINARSKE SLUŽBE U ZAVODU „CROATIA“ U SR HRVATSKOJ

Karabegović, Hajro: ULOGA TERENSKJE VETERINARSKJE SLUŽBE U OSIGURANJU ŽIVOTINJA PRIVATNOG SEKTORA

Perčuklijevski, Petar: LEŽIŠTE KAO UZROK UČESTALIH POJAVA OBOLELJENJA KOD GOVEDA

Žužek, Jože: KOLEKTIVNO OSIGURANJE I ZDRAVSTVENA ZAŠTITA STOKE

Domjan, Ivan: KOLEKTIVNO OSIGURANJE SA I BEZ RIZIKA LIJEČENJA U SR HRVATSKOJ

Vuković, Veroljub: UZROCI SMRTNOSTI VETERINARA U SAP VOJVODINI

Sanjković, Mladen: ELEMENTARNI PRIKAZ PRIMJENE TEORIJE RIZIKA U OSIGURANJU UZ NEKA POSEBNA OGRANICENJA

PREGLED

Casopis za društvena pitanja (Sarajevo)

Iz sadržaja broja 2/1975.

Grebo, Zdravko: PRILOG DISKUSIJI O MARKSISTICKOM ODREĐENJU DRŽAVE

REVIJA RADA

Casopis za pitanja međusobnih radnih odnosa socijalnog osiguranja, zaštite na radu, uslova rada, zapošljavanja, stručnog osposobljavanja u zakonodavstvu i praksi (Beograd)

Iz sadržaja broja 1—2/1975.

Jović, Ljubomir: SAMOUPRAVNO PRAVO I SAMOUPRAVNA DRŽAVA

Milutinović, Jakov: KONTROLA PRIMENE PRETHODNE (UGRAĐENE) ZAŠTITE

Kenović, Mehmed: ODGOVORNOST RADNIKA U UDRUŽENOM RADU

Ralčić, Tomislav: PRESTANAK SVOJSTVA RADNIKA

Tomović, Miladin: UPOREDNI PREGLED REŠENJA REPUBLICKIH I POKRAJINSKIH ZAKONA O PRAVIMA I OBAVEZAMA RADNIKA U UDRUŽENOM RADU

REVIJA ZA KRIMINALISTIKO IN KRIMINOLOGIJO

(Ljubljana)

Iz sadržaja broja 1/1975.

Pečar, Janez: ČETRT STOLETTJA REVIJE ZA KRIMINALISTIKO IN KRIMINOLOGIJO

Bele, Ivan: IZHODIŠCA KAZENSKE ODGOVORNOSTI ZA SAMOUPRAVNE ODLOCITVE

Perić, Obrad: POGOJI ZA USPEŠNOST TRETMANA MLADOLETNIH PRESTOPNIKOV

Kudrjavcev, V.: PRAVOSODJE IN IDEOLOŠKI BOJ (Prevod iz „Sovetska justicija“, 17/1974, s. 1—2)

KRIMTEH—74 (Prevod iz „Sovetska justicija“, 11/1974, s. 46—48)

SOCIJALIZAM

Casopis Saveza komunista Jugoslavije (Beograd)

Iz sadržaja broja 1/1975.

Marković, Ratko: IZVRŠNA FUNKCIJA U SAMOUPRAVI

STRANI PRAVNI ŽIVOT

Teorija. Zakonodavstvo. Praksa (Beograd)

Iz sadržaja broja 82.

Konstantinović, Mihailo: KONVENCIJA O ZASTARELOSTI U OBLASTI MEĐUNARODNE PRODAJE TELESNIH POKRETNIH STVARI

NACRT KONVENCIJE O ZASTARELOSTI U OBLASTI MEĐUNARODNE PRODAJE TELESNIH POKRETNIH STVARI

Iz sadržaja broja 83.

Wahling, Bertold: ZASTITNE MONETARNE KLAUZULE U PRAVU SR NJEMACKE

Horn, Norbert: MONETARNE I ZASTITNE KLAUZULE VRIJEDNOSTI U PRAVU SR NJEMACKE

Lerche, Peter: OBLICI I PRAVNO DJELOVANJE SURADNJE ZEMALJA U SR NJEMACKOJ. Osnovna ustavnopravna pitanja

Feuchte, Paul: OBLICI I PRAVNO DJELOVANJE SURADNJE ZEMALJA U SR NJEMACKOJ

Iz sadržaja broja 84.

Peschka, Vilmoš: IZVORI PRAVA

Pupić, Borivoje: IZVORI PRAVA

Košutić, Budimir: SUDSKA PRAKSA
KAO IZVOR PRAVA

Halasz, Josef: RAZVOJ MESNIH SAVETA, KARAKTERISTIKE OPŠTINSKIH I GRADSKIH SAVETA U NR MAĐARSKOJ

Simović, Vojislav: RAZVOJ SAMOUPRAVNE KOMUNE U SOCIJALISTIČKOJ JUGOSLAVIJI

Iz sadržaja broja 85.

Dimitrion, Adrian: NOVA REGLEMENTACIJA U VEZI SA USAVRŠAVANJEM UPRAVLJANJA I KONTROLA PRIVREDNE I DRUŠTVENE DELATNOSTI U RUMUNIJU

ZAKON O NORMATIVNIM AKTIMA BUGARSKE

13. MAJ

Casopis Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove (Beograd)

Iz sadržaja broja 1/1975.

Ivančević, Nikola S.: ISTORIJSKI PREGLED RAZVOJA ORGANA UNUTRAŠNJIH POSLOVA U SFRJ

Čadikovski, Bane: OSVRT NA STVARANJE I RAZVOJ SLUŽBE BEZBEDNOSTI U MAKEDONIJI KAO FUNKCIJE NOB-e

Inić, Milan: ULOGA UNUTRAŠNJE KONTROLE U ORGANIZACIJAMA UDRUŽENOG RADA U SISTEMU BEZBEDNOSTI SAOBRAĆAJA

Lakčević, Dušan: OBELEŽJA KRIVICNOG DELA UBISTVA NA MAH (Cl. 136. KZ)

Bogićević, Čedomir: NAČELO ZAKONITOSTI I VEZANI I DISKRECIONI UPRAVNI AKT

Iz sadržaja broja 2/1975.

Levkov, Milivoje: BEZBEDNOST SFRJ U SVETLU ODREDBI USTAVA I ODGOVARAJUĆIH SAVEZNIH ZAKONA

Jolevski, Jole: ŠTA JE TRAG I ZAŠTO PAS IDE PO TRAGU

Ljatić, Veselj: OBAVEZNOST POSEBNOG TRETMANA MALOLETNIH DELIKVENATA SA KOSOVA U TOKU IZVRŠENJA VASPITNO POPRAVNIH MERA

VESTNIK INŠTITUTA ZA JAVNO UPRAVO
(Ljubljana)

Iz sadržaja broja 3—4/1974.

Vavpetič, Lado: DRUŽBENI POGLEDI, KI OPRAVIČUJEJO IN DOLOČAJO VREDNOST AVTOMATSKO OBDELAVE PODATKOV (AOP) V PRAVOSODJU

Godec, Rupko: O UDELEŽENCIH UPRAVNEGA POSTOPKA

Denković, Dragaš: UPRAVNO SODSTVO V FRANCJI

Šturm, Lovro: NEKATERA VPRAŠANJA FUNKCIONIRANJA SODOBNIH SISTEMOV ZA ISKANJE PRAVNIH INFORMACIJ

Ude, Lojze: PROBLEMATIKA IZGRADNJE PRAVNEGA SISTEMA V NAŠIH RAZMERAH

Kostjukovskij, Igor: UPRAVNO PRAVNI POLOŽAJ, VLOGA IN ORGANIZACIJA ZVEZNIH UPRAVNIH ORGANOVA

ZBORNİK ZA DRUŠTVENE NAUKE
(Matice srpske)
(Novi Sad)

Iz sadržaja broja 59.

Popović, Milijan: RADOMIR D. LUKIĆ KAO TEORETIČAR DRŽAVE I PRAVA

Pajvančić, Marijana: PRINCIP SOLIDARNOSTI U USTAVNOM SISTEMU SFRJ

Stojanov, Mladen: NEKE OSOBENOSTI URBANIZACIJE U VOJVODINI

Popović, Milijan: GLIGORIJE GERŠIĆ KAO TEORETIČAR PRAVA

Vujašković, Nikola M.: POVRATNA SNAGA ZAKONA I PRINCIP STEČENIH PRAVA (Marginalije uz studiju G. Geršića)

Sukijasović, Miodrag: PRAVNA PRIRODA ZAJEDNICA STVORENIH ULAGANJEM DOMAĆIH I INOSTRANIH SREDSTAVA U JUGOSLOVENSKU PRIVREDU

Obrenović, Milan: MEĐUNARODNOPRAVNI ASPEKTI PRIMENE PARISKIH SPORAZUMA O VIJETNAMU.

Miloš Stojanović

С А Д Р Ж А Ј

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Карло Ковач, <i>Нацрт Закона о облигацијама и уговорима — значајан догађај нашег правног поретка и привредног развоја</i> — — — — —	1
Др Стојан Михајловић, <i>Одговорност за штету причињену извором повећане опасности</i> — — — — —	16
Спасоје Мићуновић и Веселин Мијушковић, <i>Нека спорна питања одговорности за штете од моторних возила</i> — — —	28
Иван Иванић, <i>Привилегија несведочења и привилегија ћутања у кривичном поступку</i> — — — — —	37
Петар Максимовић, <i>Опорезивање наслеђа и поклона у САП Војводини</i> — — — — —	43

ПРАВНА ПРАКСА

<i>Из судства (Младен Косовац)</i> — — — — —	52
--	----

САОПШТЕЊА

<i>Из седнице Управног одбора</i> — — — — —	54
---	----

ПРЕГЛЕД ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

<i>Из садржаја часописа (Милош Стојановић)</i> — — — — —	55
--	----

Уређивачки савет:

Сава Грујић, адвокат у Зрењанину, *мр Александар Бурђев*, асистент на Правном факултету у Н. Саду, *Иван Иванић*, заменик јавног тужиоца САП Војводине, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Марија Кленоцки*, судија Вишег привредног суда у Новом Саду, *др Велибор Лукић*, адвокат у Новом Саду, *Јован Милић*, судија Врховног суда Војводине у Новом Саду, *др Милијан Поповић*, доцент Правног факултета у Новом Саду, *Петар Шарчевић*, адвокат у Суботици, *Бранко Шинжар*, друштвено-политички радник у Новом Саду.

Уређивачки одбор:

Сава Савић, главни и одговорни уредник, адвокат у Новом Саду, *Борђе Вебер*, адвокат у Новом Саду, *Будислав Вулетић*, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављев*, адвокатски приправник у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Округног суда у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/І. — Телефон: 42-201. — Годишња претплата 120.— дин., за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 15.— дин.
Тек. рачун 65700-678-2047. Ручкописи се не враћају.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 413—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

Штампа: Штампарија „БУДУЋНОСТ“, Нови Сад, Шумадијска број 12

